

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології та методики навчання англійської
мови**

Кваліфікаційна робота

**ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА МОТИВАЦІЮ
УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

**Спеціальність: 014 Середня освіта
Предметна спеціальність 014.021 (Мова та зарубіжна література
(англійська))**

**Освітня програма «Середня освіта (Англійська мова,
німецька/французька мови та літератури, зарубіжна література)»**

**Здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
групи мСОАМ-23
Мовчко Вікторії Володимирівної**

**НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат філологічних наук, доцент
Кондратева Тетяна Богданівна**

**РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат педагогічних наук, доцент
Закордонець Наталія Іванівна**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	8
1.1 Поняття та основні концепції соціально-емоційного навчання (СЕН)...	8
1.2 Мотивація у вивченні іноземних мов: фактори впливу та психологічні аспекти.....	17
1.3 Взаємозв'язок соціально-емоційного навчання та мотивації у навчальному процесі.....	22
1.4 Закордонний та український досвід впровадження СЕН у вивченні іноземних мов.....	26
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	32
2.1 Методологічні засади впровадження СЕН у навчанні іноземних мов.....	32
2.2 Інтерактивні методи та технології для розвитку соціально-емоційних навичок у процесі вивчення мови.....	41
2.3 Використання ігрових, проєктних та рефлексивних методик для підвищення мотивації учнів.....	50
2.4 Аналіз навчальних програм та матеріалів з точки зору інтеграції соціально емоційного навчання.....	55
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СЕН НА МОТИВАЦІЮ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	60
3.1 Організація та етапи експериментального дослідження.....	60
3.2 Вибірка учасників дослідження.....	63

3.3 Впровадження соціально–емоційного навчання у навчальний процес.....	66
3.4 Аналіз отриманих результатів та оцінка ефективності СЕН для підвищення мотивації.....	69
3.5 Висновки та рекомендації щодо подальшого застосування соціально – емоційного навчання у викладанні іноземних мов.....	75
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасній освітній парадигмі набуває дедалі більшої актуальності інтеграція соціально-емоційного навчання (СЕН) як обов'язкової складової навчального процесу, що спрямована на формування в учнів емоційного інтелекту, емпатії, соціальних навичок, здатності до саморефлексії, а також покращення академічної успішності. В умовах зростаючої психологічної вразливості учнів, викликаній соціальними кризами, інформаційною перенасиченістю, воєнними діями та інституційною нестабільністю, особливого значення набуває пошук інноваційних шляхів підвищення мотивації до навчання, зокрема у сфері вивчення іноземних мов.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що традиційні педагогічні підходи часто не враховують афективний компонент навчального процесу, залишаючи поза увагою той факт, що саме емоційно позитивне навчальне середовище сприяє формуванню глибокої мотивації учня до опанування іноземної мови. Наукові дослідження проведені І. П. Васильківський, Р. В. Сопівник, Н. Ю. Бутенко, М. М. Альохін, О. Б. Бігич, С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова, С. П. Дерев'янко, Л. Я. Зеня, Н. О. Аніскіна, С. В. Гопанової, Є. О. Іванової, Л. Гриневич, О. Глобою, Т. Дрожжиною, С. Калашніковою, Г. П. Рикун, Дж. Елліас, Л. Земмермана та М. Шапіра доводять, що СЕН дозволяє знизити рівень тривожності, поліпшити навички саморегуляції та сприяти створенню позитивної навчальної атмосфери, що є необхідними чинниками для підвищення навчальної мотивації. У світовій педагогічній практиці соціально-емоційне навчання визнане одним із ключових чинників формування успішної та соціально відповідальної особистості.

В українському освітньому контексті СЕН ще не набула достатнього поширення, і її потенціал у формуванні навчальної мотивації лише починає усвідомлюватися. У контексті реформування Нової української школи, що передбачає особистісно орієнтоване, компетентнісне навчання, інтеграція соціально-емоційного компонента у процес вивчення іноземних мов постає як

важливе науково-практичне завдання. Отже, обрана тема є актуальною як з наукової, так і з практичної точки зору, адже вона сприяє розробці педагогічних механізмів мотивації учнів в умовах соціально значущого навчального середовища.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності соціально-емоційного навчання (СЕН) як чинника підвищення мотивації учнів до вивчення іноземних мов, а також розробка практичних рекомендацій щодо інтеграції СЕН у сучасний освітній процес з урахуванням його впливу на внутрішню навчальну мотивацію.

Відповідно до мети роботи були визначені такі **завдання**:

- 1) розглянути основні наукові підходи до визначення сутності соціально-емоційного навчання (СЕН) у сучасній психолого-педагогічній літературі;
- 2) визначити взаємозв'язок між компонентами СЕН (самоусвідомлення, саморегуляція, соціальна обізнаність, навички взаємин, прийняття відповідальних рішень) та мотиваційними характеристиками учнів у процесі вивчення іноземних мов;
- 3) розробити методологічні підходи до організації освітнього процесу з використанням соціально-емоційного навчання у викладанні іноземних мов;
- 4) описати і проаналізувати інтерактивні методи, технології, ігрові, проєктні та рефлексивні методики, які сприяють розвитку соціально-емоційних навичок та підвищують мотивацію учнів;
- 5) оцінити ефективність соціально-емоційного навчання у підвищенні навчальної мотивації на основі аналізу кількісних та якісних результатів дослідження та сформулювати висновки і дати практичні рекомендації щодо впровадження СЕН у практику викладання іноземних мов у загальноосвітніх закладах.

Об'єкт дослідження - процес формування мотивації учнів у процесі вивчення іноземних мов.

Предмет дослідження - вплив соціально-емоційного навчання на мотивацію учнів у процесі оволодіння іноземною мовою, з урахуванням

психологічних, педагогічних та методичних чинників у рамках освітньої взаємодії.

Методи дослідження. У процесі дослідження були використані як теоретичні, так і емпіричні методи. До теоретичних належать: аналіз наукової літератури з проблеми мотивації, соціально-емоційного навчання, психології освіти; порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду інтеграції СЕН в освітній процес; моделювання навчальних ситуацій. Серед емпіричних методів були використані: педагогічне спостереження, анкетування, психолого-педагогічне тестування мотивації; експериментальний метод, що передбачав констатувальний, формувальний і контрольний етапи; статистична обробка отриманих даних.

Матеріали дослідження. Матеріалами для дослідження стали навчальні плани, програми, підручники, додаткові дидактичні матеріали та результати щоденних спостережень за навчальною діяльністю учнів.

Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні наукових уявлень про взаємозв'язок між соціально-емоційним навчанням та навчальною мотивацією у процесі засвоєння іноземних мов, формуванні цілісної концептуальної моделі впливу СЕН на мотиваційно-афективну сферу учнів, уточненні понять «соціально-емоційне навчання» і «мотивація до вивчення іноземних мов», а також у розробці класифікації інтерактивних методів навчання, що мають найбільший потенціал для формування мотиваційної активності.

Практичне значення роботи полягає у тому, що розроблені підходи та методики впровадження соціально-емоційного навчання у процесі вивчення іноземних мов можуть бути використані вчителями, методистами та розробниками навчальних програм для підвищення навчальної мотивації учнів. Результати дослідження можуть бути застосовані у ході підвищення кваліфікації педагогів, розробки освітніх проєктів та створення мотиваційно-орієнтованого навчального середовища в умовах Нової української школи.

Наукова новизна дослідження полягає у здійсненні комплексного аналізу впливу соціально-емоційного навчання на мотивацію учнів до вивчення іноземних мов у поєднанні з емпіричною перевіркою ефективності впровадження СЕН у шкільному освітньому середовищі. У дослідженні обґрунтовано теоретико-методологічні засади соціально-емоційного навчання у процесі формування навчальної мотивації, проаналізовано сучасні педагогічні практики інтеграції СЕН у викладання іноземних мов, здійснено класифікацію інтерактивних методик та засобів, які позитивно впливають на мотиваційну сферу учнів.

Структура і обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел налічує 62 найменування, зокрема праці вітчизняних та зарубіжних авторів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

1.1 Поняття та основні концепції соціально-емоційного навчання (СЕН)

Соціально-емоційне навчання (СЕН) становить одну з ключових освітніх інновацій сучасної педагогіки, спрямовану на цілісний розвиток особистості здобувача освіти. У науково-теоретичному контексті СЕН трактується як інтегрована освітня парадигма, що поєднує в собі розвиток соціальних компетентностей, емоційного інтелекту, навичок самоусвідомлення, саморегуляції, ефективного спілкування, етичного мислення та емпатійної взаємодії. Як стверджує С. Д. Абрамович, СЕН передбачає створення навчального середовища, в якому здобувачі освіти набувають здатності керувати емоціями, будувати позитивні міжособистісні стосунки, ухвалювати відповідальні рішення й конструктивно розв'язувати конфлікти [2, с 190-193, 279].

Сучасна педагогічна думка розглядає СЕН як системну модель, що може бути інтегрована у загальноосвітній процес або функціонувати як окремий освітній курс. Основна мета СЕН - формування в учнів здатності до ефективної соціальної взаємодії та емоційної саморефлексії, що, у свою чергу, є підґрунтям для академічного успіху та загального добробуту. У результаті запровадження таких програм здобувачі освіти демонструють підвищений рівень емоційної саморегуляції, зниження стресу, збільшення просоціальних моделей поведінки, а також зростання навчальної мотивації [8, с. 97].

Розроблена науковцями Університету Еморі програма соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН) є яскравим прикладом комплексного підходу до впровадження СЕН у глобальному освітньому контексті. Програма охоплює всі рівні шкільної освіти - від початкової до старшої школи - з

урахуванням вікових та психологічних особливостей учнів. Така диференціація передбачає створення спеціалізованих уроків і тренінгів, які відповідають рівню розвитку емоційної зрілості школярів [1 с. 2].

Значна увага в межах програми приділяється нейропсихологічним основам емоційної регуляції. Зокрема, акцент робиться на розумінні механізмів стресу, нейронних процесів, пов'язаних із переживанням емоцій, та практичному застосуванні стратегій їх подолання. Як зазначає І. П. Васильківський, здатність учнів до усвідомлення власних емоційних станів та адекватної поведінкової реакції є результатом систематичного розвитку емоційного інтелекту в шкільному середовищі [8, с. 99]. Це твердження підтверджується й емпіричними дослідженнями, які демонструють зменшення проявів девіантної поведінки на 10%, зростання просоціальних дій на 10% і загальне підвищення академічної успішності на 11% серед учнів, які брали участь у СЕН-програмах [1 с. 4].

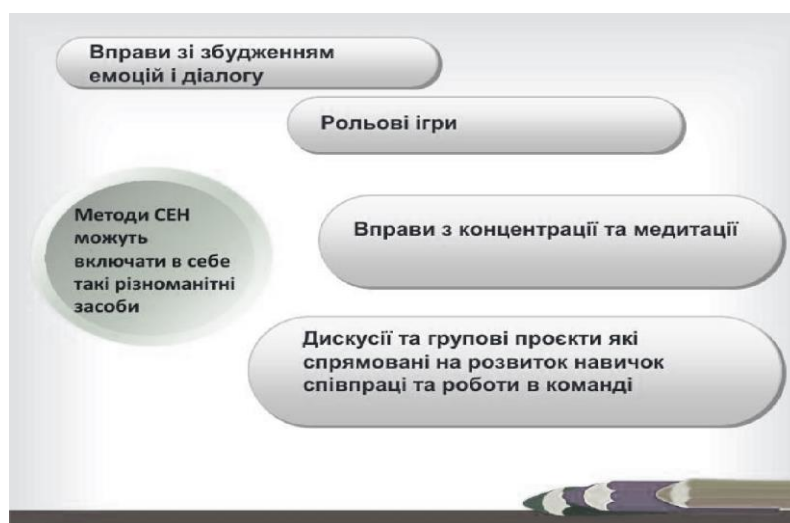

Рисунок 1.1 Компоненти соціально-емоційного навчання (СЕН)

У програмі СЕЕН широко застосовуються інтерактивні освітні стратегії: рольові ігри, моделювання соціальних ситуацій, командні завдання, вправи на розвиток уважності (mindfulness) та емоційної обізнаності (awareness) (рисунок 1.1). Такі методики дозволяють учням не лише засвоїти теоретичні положення, а й на практиці сформувати вміння співчувати, слухати, висловлювати власну

позицію, вирішувати конфлікти, керувати імпульсами та відповідально ставитися до наслідків власної поведінки [2, с. 8].

Загальна спрямованість СЕН полягає у формуванні в учнів особистісної відповідальності та стійкої мотивації до саморозвитку, що особливо важливо в умовах підвищеного соціального та емоційного навантаження. Як зазначає Л. Гриневич, у сучасних школярів часто спостерігається емоційне перевантаження, яке зумовлене як освітнім тиском, так і зовнішніми соціальними чинниками, що викликають тривожність, емоційну нестабільність та зниження навчальної активності [14, с. 18]. У таких умовах СЕН виступає як ефективний інструмент психоемоційної підтримки, що допомагає учням не лише адаптуватися до освітнього середовища, а й реалізувати свій потенціал у міжособистісній та академічній сферах.

Застосування програми СЕЕН у міжнародному контексті (зокрема, у США, Чилі, Німеччині, Австрії, Італії, Індії тощо) засвідчило її універсальність і здатність до адаптації до різних культурних кодів. Наприклад, у процесі впровадження програми в Україні було здійснено локалізацію контенту, зокрема адаптовано імена персонажів, елементи побутової лексики та термінологію. Слова англійського походження, як-от awareness (усвідомленість) і mindfulness (уважність), набули у вітчизняній практиці точних еквівалентів, що сприяло кращому сприйняттю матеріалу українськими учнями [2, с. 8].

Науковці вказують на важливість створення атмосфери довіри між педагогом і учнем як на одну з центральних умов ефективного впровадження СЕН. Цей емоційний контакт створює основу для виникнення безпечного простору, де учні можуть відкрито ділитися емоціями, переживаннями та отримувати підтримку. Як зазначають І. П. Васильківський і Р. В. Сопівник, емоційно позитивний клімат у класі виступає потужним фактором зниження навчального стресу та активізації пізнавальної діяльності школярів [9, с. 112].

Концепція соціально-емоційного навчання, зокрема її реалізація в межах таких програм, як СЕЕН, ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує досягнення педагогіки, психології, нейронаук та соціології.

Її цінність полягає в тому, що вона формує не лише академічно успішного, а й емоційно компетентного громадянина, здатного до рефлексії, співпереживання та ефективної соціальної взаємодії. Як наголошує М. М. Альохін, в умовах глобальної трансформації освітніх систем СЕН виступає як запорука формування нового типу учня — такого, що здатен не лише до креативного мислення, а й до конструктивної соціальної поведінки в умовах постійних змін і викликів [4].

У контексті сучасних трансформацій освітнього простору соціально-емоційне навчання (СЕН) виступає як концептуальна модель, що спрямована на формування в учнів ключових міжособистісних і внутрішньоособистісних компетентностей, які сприяють гармонійному розвитку особистості, її самосвідомості, ефективній комунікації та соціальній адаптації. Поняття СЕН набуло активного розвитку як результат усвідомлення важливості впливу емоційного інтелекту на якість навчального процесу та життєву компетентність особистості в умовах глобалізованого світу. Сутнісна характеристика соціально-емоційного навчання ґрунтується на положеннях, висвітлених у працях таких дослідників, як І. Васильківський [8, с. 102], який розглядає СЕН як інструмент виховання емоційного інтелекту в освітньому середовищі, та О. Бігич [5, с. 79], яка акцентує увагу на розвитку особистісної рефлексії в контексті навчання іноземних мов.

Концептуальна основа СЕН базується на п'яти ключових складових: самосвідомість, саморегуляція, соціальна обізнаність, навички взаємин та відповідальне прийняття рішень. Саме через ці категорії формуються життєві навички, що дозволяють учням ефективно функціонувати в соціумі та емоційно взаємодіяти з оточенням. Виховання самосвідомості, згідно з позицією Р. Сопівника, передбачає не лише пізнання власних емоцій, а й вміння ідентифікувати їх вплив на поведінку, що є основою для усвідомленого вибору моделей соціальної взаємодії [9, с. 93]. З огляду на це, соціально-емоційне навчання виступає як механізм формування здатності до емпатії, толерантності та співпереживання.

Особливу увагу програма СЕЕН приділяє формуванню в учнів практичних навичок саморефлексії та критичного мислення, що досягається через активне залучення школярів до процесу навчання. За словами М. Альохіна, навчання за СЕН сприяє вибору ненасильницьких стратегій поведінки серед старшокласників, що є результатом ефективного засвоєння соціально-емоційних компетенцій [4, с. 67]. Залучення учнів до інтерактивних навчальних активностей дозволяє їм не лише сприймати нову інформацію, але й розвивати навички колективного вирішення проблем, емоційної саморегуляції та етичного мислення.

Процес впровадження СЕН передбачає комплексну підготовку педагогів, які повинні володіти не лише теоретичними основами методики, а й бути здатними до особистісного зростання, глибокого самопізнання та професійного вдосконалення. Педагоги, за висновками Н. Бутенко, є не лише ретрансляторами знань, а й фасилітаторами внутрішніх змін особистості учня [7, с. 128]. З огляду на це, соціально-емоційне навчання неможливе без високого рівня емоційної компетентності вчителя, що передбачає вміння розпізнавати власні емоції, керувати ними, а також розуміти емоції інших.

Сутнісна риса СЕН полягає в тому, що інформація засвоюється не лише на когнітивному, а й на афективному рівні. Як зазначено в матеріалах Нової української школи, процес навчання починається з усвідомлення себе, своїх емоцій та цінностей, що є передумовою для глибшого розуміння інших [1, с. 2]. Такий підхід сприяє розвитку емпатійного мислення, коли учень не лише аналізує поведінку іншої людини, а й емоційно включається у її стан, намагаючись надати підтримку.

Розуміння механізмів виникнення емоцій, їх тілесного виявлення та ідентифікації є важливою передумовою для ефективного функціонування учнів у соціальному середовищі. Багато учасників освітнього процесу, особливо молоді педагоги, на початку кар'єри стикаються з труднощами в розпізнаванні емоцій через фізіологічні сигнали: наприклад, тремтіння голосу чи сухість у роті під час публічного виступу часто залишаються поза увагою, хоча є індикаторами

тривоги чи хвилювання. Люди, які здатні розпізнати такі сигнали, краще контролюють свої реакції, ефективніше взаємодіють з іншими й успішніше адаптуються до змін [8, с. 104].

Розвиток соціально-емоційних навичок значною мірою впливає на мотивацію до навчання, зокрема іноземних мов. Як доводить О. Бігич, навчання іноземної мови стає ефективнішим тоді, коли учень усвідомлює власні емоційні реакції на мовні труднощі, долає бар'єри та отримує емоційне задоволення від процесу комунікації [5, с. 41]. У цьому контексті, соціально-емоційне навчання виступає не лише як допоміжний інструмент, а як інтегрована частина мотиваційної структури навчальної діяльності.

Навчальні заняття за програмою СЕЕН мають чітко структуровану побудову: вони починаються з розминки, що включає техніки дихання, короткі медитації або вправи на уважність, які зменшують рівень стресу та налаштовують учнів на позитивне сприйняття інформації. Після цього педагог поєднує теоретичний матеріал з практичними завданнями, що сприяє засвоєнню понять через досвід. Застосування інтерактивних методик, проєктної діяльності, творчих вправ дозволяє розвивати в учнів гнучке мислення, ініціативність і соціальну відповідальність, що підтверджується сучасними дослідженнями в галузі педагогіки [3, с. 71]. Таким чином, соціально-емоційне навчання, як концепт, репрезентує собою не просто додатковий компонент освітнього процесу, а цілісну педагогічну систему, що інтегрує когнітивні, афективні й поведінкові складники у навчання. Його ключова мета полягає у формуванні цілісної особистості учня, здатної не лише до академічного успіху, але й до відповідального та співчутливого життя в суспільстві. Цей підхід, зокрема в контексті навчання іноземних мов, є важливим засобом підвищення навчальної мотивації, поліпшення взаємодії між учасниками освітнього процесу та розвитку емоційного інтелекту як засобу ефективної комунікації.

У сучасній педагогічній парадигмі соціально-емоційне навчання (СЕН) розглядається як важливий чинник особистісного розвитку здобувачів освіти, спрямований на формування емоційного інтелекту, соціальної адаптованості,

емпатійної поведінки та здатності до саморефлексії. СЕН, відповідно до визначення, запропонованого Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL), є інтегрованим процесом набуття знань, умінь і установок, що необхідні для ефективного управління емоціями, постановки позитивних цілей, співпереживання іншим, підтримання міжособистісних взаємин і прийняття обґрунтованих рішень [1] (див. ДОДАТОК Б). Це визначення дозволяє окреслити СЕН не лише як допоміжний компонент навчального процесу, а як фундаментальну складову особистісного й академічного зростання.

Одним з базових принципів СЕН є рефлексія – здатність особистості усвідомлювати власні емоції, поведінкові реакції, переживання та їхній вплив на навчальну діяльність. Завершальні етапи уроку в межах СЕН передбачають глибоку рефлексивну активність учнів, під час якої вони не просто повторюють матеріал, а переосмислюють його, встановлюючи зв'язки з особистим досвідом. Такий підхід, на думку М. М. Альохін, стимулює розвиток метапізнавальних навичок, емпатії, саморегуляції та відповідальності [4].

Не менш важливим аспектом СЕН є зміна ролі вчителя в навчальному процесі. У сучасному освітньому середовищі педагог виступає не лише джерелом інформації, а фасилітатором, який координує освітню взаємодію, сприяє формуванню внутрішньої мотивації учнів до навчання, допомагає їм самостійно визначати цілі та шляхи до їх досягнення. Така трансформація педагогічної взаємодії відповідає принципам особистісно орієнтованого підходу, де домінує не передача знань, а їхнє самостійне конструювання учнями [5, с. 48].

Особливої актуальності набуває інклюзивний вимір СЕН, який сприяє створенню безпечного, доступного й підтримуючого освітнього середовища для всіх учнів, включно з дітьми з особливими освітніми потребами. Вчителі, які опанували методики СЕН, здатні адаптувати освітні підходи відповідно до індивідуальних потреб кожної дитини, створюючи умови для гармонійного розвитку особистості, незалежно від її когнітивних чи емоційних особливостей [3, с. 92].

Актуальність концепції соціально-емоційного навчання була підтверджена вітчизняними дослідженнями. Так, у праці Г. Рекун і М. Свіденської наводяться емпіричні дані щодо позитивного впливу СЕН на навчальні досягнення, соціальні навички, зниження агресивної поведінки та підвищення самооцінки школярів [51, с. 3-4]. Автори підкреслюють значення комплексного підходу до інтеграції СЕН у навчальні програми, що включає як методичне забезпечення, так і підвищення кваліфікації педагогів.

У контексті вивчення іноземних мов СЕН відіграє особливо важливу роль. Згідно з дослідженнями О. Бігич, розвиток соціально-емоційної компетентності сприяє підвищенню мотивації до навчання, особливо в умовах іншомовного середовища, де значну роль відіграє рівень психологічного комфорту учнів, здатність до самовираження, подолання страху помилитися [5, с. 79]. Залучення інтерактивних методів, рольових ігор, емоційного занурення у зміст навчального матеріалу активізує емоційно-особистісну сферу учнів, що у свою чергу стимулює інтерес до предмета та підвищує ефективність засвоєння іншомовного контенту.

Інтеграція СЕН у навчальні практики також передбачає використання інноваційних підходів до формування навчального середовища, де домінують взаєморозуміння, співпраця та психологічна безпека. У цьому контексті діяльність EdCamp Ukraine є прикладом ефективної імплементації концепції СЕН у національну систему освіти. Проведення тренінгів, воркшопів, обміну досвідом між педагогами сприяє формуванню професійної спільноти, зорієнтованої на постійне вдосконалення емоційно-педагогічної взаємодії [1 с. 3].

Отже, концепція соціально-емоційного навчання є ключовою складовою сучасного освітнього процесу, яка забезпечує не лише академічний успіх учнів, а й їхній соціально-психологічний добробут, мотивацію до навчання, здатність до самоактуалізації та адаптації у складному соціокультурному просторі. Її ефективність доведена як вітчизняними, так і зарубіжними дослідженнями, що надає підстави для системного впровадження СЕН у заклади освіти різного типу

та рівня. Емпіричні дослідження, зокрема роботи CASEL, програми СЕЕН та вітчизняні дослідження, підтверджують позитивний вплив СЕН на академічні результати, зниження рівня девіантних проявів, зростання просоціальної поведінки та покращення емоційної стабільності учнів. Конкретні механізми реалізації СЕН — інтерактивні методики, рольові ігри, вправи на усвідомлення, рефлексивні практики, моделювання соціальних ситуацій, проєктна діяльність — дозволяють не лише передати знання, а й сформувати сталі поведінкові та емоційні навички. Особливого значення набуває роль учителя як фасилітатора, здатного створювати емоційно безпечне, підтримувальне середовище, необхідне для розвитку емоційного інтелекту учнів. Отже, СЕН виступає не просто інноваційною педагогічною стратегією, а цілісною освітньою моделлю, що забезпечує академічний поступ, соціально-психологічний добробут і мотиваційну стійкість учнів, а також має підтверджену практичну ефективність у різних країнах і культурах, що робить її науково обґрунтованою підставою для системного впровадження у заклади освіти різних типів і рівнів.

1.2 Мотивація у вивченні іноземних мов: фактори впливу та психологічні аспекти

У сучасній парадигмі педагогічної науки вивчення мотивації до засвоєння іноземної мови розглядається як багатовекторний процес, що інтегрує когнітивні, афективні, соціальні та особистісні компоненти. Проблема мотивації виступає центральною у дослідженнях ефективності навчального процесу, оскільки саме мотиваційна сфера зумовлює інтенсивність, сталість і цілеспрямованість пізнавальної діяльності учнів. З огляду на це, розуміння психологічних аспектів мотивації до вивчення іноземних мов є ключовим як для розробки дидактичних стратегій, так і для впровадження соціально-емоційного навчання (СЕЕН) у навчальний процес.

На думку С. Д. Абрамовича та М. Ю. Чікарькової, мотивація мовленнєвої діяльності формується на перетині інтелектуальних інтересів і комунікативних потреб особистості [2, с. 114]. У цьому контексті мотивація до вивчення іноземної мови є результатом не лише пізнавальної активності, але й емоційної залученості, що детермінує суб'єктивну значущість навчання. Згідно з О. І. Вишневським, мотивація до оволодіння іноземною мовою має інтегральну природу, що поєднує внутрішні (інтерес, пізнавальна потреба, прагнення до самореалізації) та зовнішні (оцінки, схвалення, соціальний престиж) чинники [10, с. 57].

Значну роль у формуванні мотивації відіграє рівень емоційного інтелекту, який визначає здатність індивіда до розпізнавання, вираження та регуляції власних емоцій і емоцій інших. Як стверджує С. П. Дерев'янка, розвиток емоційної сфери є передумовою формування ціннісно-смислової мотивації, що орієнтує особистість на довготривалу навчальну активність, зокрема у сфері вивчення мов [18, с. 144]. Цей аспект набуває особливого значення у світлі концепції соціально-емоційного навчання, яке поєднує когнітивні стратегії з афективною сферою, сприяючи створенню позитивного емоційного середовища, необхідного для ефективного засвоєння знань.

У рамках моделі соціально-емоційного навчання (Social and Emotional Learning, SEL) мотивація до вивчення іноземної мови розглядається як компонент внутрішньої саморегуляції. Згідно з дослідженнями Альохіна М. М., учні, залучені до програм СЕЕН, демонструють вищий рівень навчальної мотивації, емпатії, відповідальності та емоційної стабільності, що позитивно корелює з їхніми досягненнями у навчанні [4, с. 25]. Підвищення навчальної мотивації завдяки СЕЕН підтверджується також у матеріалах аналітичного огляду можливостей впровадження СЕЕН у реформі «Нова українська школа», де зазначено, що розвиток соціальних і емоційних навичок зумовлює внутрішню зацікавленість у навчанні та сприяє зростанню академічної успішності.

Бігич О. Б. акцентує увагу на тому, що особистісно-орієнтований підхід до навчання іноземної мови, який є складовою СЕЕН, формує позитивну «Я-

концепцію” учня та підсилює його віру у власні можливості [5, с. 88]. Саме через призму усвідомлення себе як суб’єкта навчальної діяльності реалізується механізм самодетермінації, який є основою для внутрішньої мотивації до опанування нових знань у контексті міжкультурної комунікації.

Особливий інтерес становить класифікація мотиваційних чинників, запропонована Зеня Л. Я., яка виокремлює інструментальну, інтегративну, імітаційну, престижну та естетичну мотивацію [25, с. 119]. У реаліях сучасної освіти, що орієнтована на формування компетентної, соціально відповідальної особистості, домінуючу роль відіграє саме інтегративна мотивація, яка передбачає бажання бути частиною іншої мовної та культурної спільноти, що співвідноситься із соціальною компетентністю — ключовим компонентом СЕЕН.

Не менш значущим у контексті формування мотивації до вивчення іноземних мов є вплив освітнього середовища. Як зазначає Н. О. Аніскіна, ефективне профільне навчання передбачає створення умов для цілеспрямованого розвитку індивідуальних схильностей та інтересів учнів, що активізує мотиваційні установки й сприяє становленню стійкого інтересу до вивчення мов [3, с. 89]. Освітнє середовище, зорієнтоване на розвиток емоційного інтелекту, забезпечує умови для виникнення мотиваційної готовності до навчання, що є необхідною передумовою сталого та результативного засвоєння іншомовного матеріалу. Таким чином, мотивація до вивчення іноземної мови постає як складна психологічна структура, в основі якої лежать потреби у самореалізації, соціальній інтеграції та міжособистісній комунікації.

Психологічний компонент мотивації виступає важливим модулем у структурі іншомовної діяльності, оскільки саме внутрішнє емоційне налаштування, самооцінка та здатність до афективної регуляції визначають готовність суб’єкта до подолання труднощів навчання, стійкість інтересу до мовного матеріалу та спрямованість на результат. На думку І. М. Матійків, мотивація у вивченні іноземних мов значною мірою корелює з індивідуальним

рівнем емоційного інтелекту, який забезпечує здатність особистості розпізнавати, оцінювати та конструктивно управляти власними емоціями і емоційними реакціями інших. Емоційна стабільність, емпатійність, рефлексивність, здатність до самоусвідомлення й саморегуляції виявляються критично важливими в умовах багатфакторного навчального процесу. Згідно з концепцією емоційної компетентності вміння адекватно інтегрувати емоційний і когнітивний досвід підвищує ефективність міжособистісної взаємодії та сприяє глибшому засвоєнню навчального матеріалу [31, с. 49].

Мотиваційний потенціал вивчення іноземних мов зростає у разі поєднання когнітивного інтересу з емоційним задоволенням від досягнення особистих і професійних цілей. Як зауважує О. Б. Бігич, особистісно-діяльнісний підхід у навчанні мови дозволяє створити умови для суб'єктного включення учня у навчальну діяльність, що зумовлює підвищення мотиваційної напруги, розвиток самостійності, ініціативності та відповідальності [5, с. 78]. Особливо вагоме значення при цьому має здатність вчителя формувати емоційно позитивну атмосферу співпраці, яка є визначальним чинником внутрішньої мотивації.

Необхідно зазначити, що в процесі вивчення іноземної мови важливу роль відіграє орієнтація на успіх як мотиваційний параметр. Згідно з поглядами С. П. Дерев'янка, внутрішньо позитивна установка на досягнення цілей пов'язана з розвитком емоційного інтелекту, оскільки саме останній виступає регулятором адаптації до складних і динамічних навчальних ситуацій [18, с. 35]. Таким чином, формування в учня впевненості у власних силах, мотивації до саморозвитку та навчальної рефлексії забезпечується не лише змістом навчання, а й емоційно-психологічним кліматом.

Значну увагу у цьому контексті варто приділити феномену мотиваційної саморегуляції, що розглядається як здатність суб'єкта керувати власним мотиваційним станом на основі усвідомлення своїх цілей, потреб та емоцій. Цей механізм набуває особливої значущості у контексті соціально-емоційного навчання (СЕЕН), яке має на меті цілісне формування особистості, здатної до співчуття, відповідальності, самоконтролю та критичного мислення. Як зазначає

М. М. Альохін, участь у програмах СЕЕН сприяє зниженню рівня тривожності, підвищенню академічної успішності та формуванню стійкої навчальної мотивації [4, с. 102].

Психологічні дослідження також підтверджують наявність тісного взаємозв'язку між емоційною залученістю учнів та рівнем їхньої мотивації до вивчення мов. За даними І. П. Васильківського та Р. В. Сопівника, розвинений емоційний інтелект забезпечує суб'єктивне відчуття контролю над навчальними досягненнями, що, в свою чергу, знижує ризик вигорання і знецінення навчального процесу [9, с. 42]. Така динаміка виявляється особливо актуальною для старшокласників і студентів, оскільки саме в цьому віковому періоді інтенсивно розвивається потреба в самоствердженні, соціальній реалізації та особистісному зростанні.

Слід звернути увагу і на соціальні детермінанти мотивації, які пов'язані з груповими нормами, очікуваннями середовища, престижністю мовної компетентності та її зв'язком із майбутньою професійною кар'єрою. Згідно з дослідженнями Гапонової С. В., актуальними мотиваційними чинниками виступають орієнтація на міжнародну комунікацію, прагнення до мобільності, відкритість до культурного різноманіття та розширення світогляду [13, с. 28]. Ці аспекти є складовими так званої інтегративної мотивації, що передбачає не лише функціональне володіння мовою, а й емоційну залученість у її культурний контекст.

Отже, мотивація до вивчення іноземних мов формується під впливом комплексу психологічних і соціально-емоційних факторів, які взаємодіють між собою у складній динаміці навчального процесу. Інтеграція елементів соціально-емоційного навчання дозволяє активізувати внутрішні резерви особистості, сприяючи формуванню автономного, емоційно стійкого та мотиваційно налаштованого учня, здатного до ефективного засвоєння іншомовної комунікації в умовах сучасного глобалізованого суспільства.

1.3 Взаємозв'язок соціально-емоційного навчання та мотивації у навчальному процесі

У контексті сучасної педагогіки важливою складовою є виявлення механізмів впливу соціально-емоційного навчання (СЕН) на мотиваційні аспекти освітньої діяльності, особливо у сфері іншомовної підготовки. Одним із провідних напрямів інтеграції СЕН у навчальний процес є розвиток емоційного інтелекту як засобу формування сталого інтересу до навчання та особистісної активності учнів. Як зауважує В. Зарицька, розвиток емоційного інтелекту сприяє емоційній саморегуляції, підвищує рівень самосприйняття та позитивно корелює з когнітивною активністю [20, с. 78]. Здатність розуміти та інтерпретувати емоції у навчальній ситуації визначає міру адаптивності до складних комунікативних обставин, що особливо актуально у процесі вивчення іноземних мов, де комунікація виступає не лише мовним, а й емоційно-соціальним актом.

У науковій літературі простежується консенсус щодо того, що формування соціальних і емоційних навичок має прямий вплив на внутрішню мотивацію. За твердженням О. Бігич, мотивація до вивчення іноземної мови значною мірою залежить від того, наскільки учень відчуває себе емоційно залученим до процесу навчання, розуміє цінність комунікативної взаємодії та відчуває підтримку з боку вчителя й однокласників [5, с. 41]. У цьому контексті важливо зазначити, що внутрішня мотивація формується тоді, коли навчання базується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії, яка передбачає повагу до емоційного стану учня, створення атмосфери підтримки.

Дослідження І. Васильківського підтверджують, що мотиваційні орієнтації учнів значно зростають у тому випадку, якщо освітній процес структурується відповідно до принципів емоційної чутливості та емпатії [8, с. 92]. Особливо це стосується процесу вивчення іноземної мови, який часто асоціюється з

психологічними бар'єрами — страхом помилок, тривогою перед оцінюванням тощо. У такому разі впровадження СЕН сприяє зменшенню рівня тривожності, посиленню впевненості у власних силах і, відповідно, підвищенню готовності до мовленнєвої активності. За свідченнями М. Альохіна, системне використання СЕН-програм в освітньому просторі дозволяє не лише знижувати рівень конфліктності в колективах, а й формувати позитивну академічну ідентичність учнів [4, с. 102], що є важливим фактором у зміцненні навчальної мотивації.

Водночас концепція соціального навчання як напряму педагогічного управління освітнім процесом, яку розробила Н. Курмішева, акцентує на спільній навчальній діяльності як передумові виникнення інтересу до предмету. Така діяльність передбачає не лише оволодіння предметними знаннями, а й розвиток колективної рефлексії, емпатійного слухання та спільного прийняття рішень, що виводить мотивацію учнів на новий, значно глибший рівень [29, с. 21].

Невід'ємним компонентом такого процесу є педагогічна комунікація, яка в межах СЕН розглядається не як передача інформації, а як емоційно насичений процес взаємодії. За Н. Бутенком, саме комунікативна майстерність викладача, його здатність вербалізувати емоції, підтримувати позитивний емоційний клімат на заняттях, є основою для формування мотиваційно позитивного ставлення учнів до навчального процесу загалом [7, с. 118].

Окрему увагу заслуговує той факт, що соціально-емоційне навчання реалізується у тісному зв'язку з когнітивною рефлексією, що, згідно з дослідженнями Є. Іванової, визначає підвищення здатності до самоконтролю та емоційного прогнозування результатів навчальної діяльності [26, с. 54]. Такий підхід сприяє формуванню автономного учня, який не лише навчається заради зовнішніх стимулів, а керується внутрішньою потребою до самореалізації, що узгоджується з теорією самоактуалізації А. Маслоу. Таким чином, у процесі формування мотивації до вивчення іноземних мов ключову роль відіграє не лише зміст навчання, а й спосіб його реалізації, що включає емоційно забарвлену взаємодію між учнем і вчителем. Соціально-емоційне навчання, будучи

інтегрованим у педагогічну практику, виявляється не лише інструментом гармонізації міжособистісних стосунків, але й потужним засобом стимуляції пізнавальної активності, формування інтересу до навчання та досягнення високих академічних результатів. Отже, мотиваційна сфера учня в умовах емоційно підтримувального середовища стає більш стабільною, цілеспрямованою і гнучкою до зовнішніх викликів, що особливо актуально в умовах реформування освітньої галузі в Україні.

У сучасному освітньому просторі значна увага приділяється розвитку соціально-емоційного навчання (СЕН), яке розглядається як ключовий чинник у формуванні не лише особистісної зрілості, а й стійкої мотивації до навчальної діяльності. Визначення взаємозв'язку між соціально-емоційною компетентністю та рівнем навчальної мотивації дозволяє глибше зрозуміти, яким чином емоційна сфера впливає на когнітивну активність і прагнення до досягнення академічного успіху, зокрема у сфері вивчення іноземних мов. У рамках компетентнісного підходу, який визначено у Державному стандарті загальної середньої освіти, емоційний інтелект та здатність до соціальної взаємодії віднесено до наскрізних умінь, які мають бути інтегровані у всі аспекти навчального процесу [16, с. 12].

Дослідники М. Альохін і І. Васильківський наголошують, що емоційна компетентність є предиктором позитивної поведінкової мотивації, оскільки вона забезпечує суб'єкта навчального процесу засобами саморефлексії, емпатії та ефективної комунікації [4; с. 8]. Ці аспекти особливо актуальні у вивченні іноземних мов, де мотивація часто залежить не лише від змісту навчального матеріалу, а й від комунікативної взаємодії з викладачем та іншими учасниками освітнього процесу. Отже, соціально-емоційне навчання уможливорює створення середовища, в якому учень не боїться помилитися, відчуває підтримку та має внутрішній ресурс для подолання навчальних труднощів.

У рамках СЕН важливою є інтеграція практик розвитку емоційного інтелекту в систему мовного навчання. Як стверджує О. Бігич, ефективність формування іншомовної комунікативної компетентності значною мірою залежить від емоційного стану учня, його здатності розпізнавати, виражати та

регулювати власні емоції [5, с. 41]. Саме ці чинники безпосередньо впливають на мотиваційну складову навчальної діяльності, оскільки створюють сприятливі умови для розвитку інтересу, пізнавальної активності та внутрішньої цілеспрямованості.

Отже, у пункті було встановлено, що соціально-емоційна залученість безпосередньо корелює з академічною мотивацією, оскільки створює умови для активної участі в навчальному процесі, усвідомленого прийняття цілей навчання та формування довгострокових освітніх стратегій. Особливо виразно цей взаємозв'язок проявляється у сфері вивчення іноземних мов, де емоційний компонент навчання є невід'ємною частиною комунікативної діяльності. Практики СЕН — такі як рольові діалоги, групові дискусії, емоційні розминки перед говорінням, техніки зниження тривожності під час усних відповідей, рефлексивні вправи після читання або аудіювання — сприяють зменшенню страху помилки, підвищенню впевненості у власних мовленнєвих можливостях, активізації участі в комунікативних ситуаціях та розвитку внутрішньої мотивації до оволодіння мовою. Інтеграція елементів СЕН у навчання іноземної мови дозволяє підсилити пізнавальний інтерес учнів через створення емоційно безпечного середовища, у якому вони відчують підтримку, прийняття й можливість експериментувати з мовою без ризику негативної оцінки. Це підтверджує необхідність включення СЕН до стратегій антикризового управління в освіті, оскільки така інтеграція забезпечує не лише підтримку освітньої стабільності, а й розвиток ключових компетентностей у сфері емоційного та соціального самовизначення учнів, що є важливою умовою успішного формування іншомовної комунікативної компетентності. У цьому контексті мотивація до навчання розглядається як інтегральний показник успішності соціально-емоційного розвитку, що забезпечує здатність учня зберігати цілеспрямованість, подолати психологічні бар'єри й ефективно взаємодіяти в іншомовному середовищі.

1.4 Закордонний та український досвід впровадження СЕН у вивченні іноземних мов

У контексті сучасних освітніх трансформацій соціально-емоційне навчання (СЕН) розглядається як стратегічний інструмент формування особистісних, соціальних та академічних компетентностей учнів, зокрема в процесі оволодіння іноземними мовами. Закордонний та український досвід упровадження СЕН у навчально-виховний процес демонструє значну варіативність підходів, але водночас – спільну орієнтацію на розвиток емоційного інтелекту, емпатії, саморефлексії та кооперативної взаємодії. Особливо актуальним є вивчення впливу СЕН на мотиваційні чинники, які визначають якість та стійкість процесу засвоєння іноземних мов.

У США, де концепція SEL (Social and Emotional Learning) започаткована організацією CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning), упровадження програм соціально-емоційного навчання охоплює всі рівні освіти. На думку американських дослідників Дж. Елліас, Л. Земмермана та М. Шапіра, СЕН є необхідною передумовою успішного оволодіння будь-якою навчальною дисципліною, оскільки це формує позитивне ставлення до навчання, розвиває навички відповідального прийняття рішень і сприяє інтеграції когнітивних та афективних процесів. Згідно з результатами Міжнародного дослідження соціально-емоційних навичок (OECD SSES) учні, які брали участь у програмах СЕН, демонстрували вищий рівень академічної успішності, кращу самооцінку та більшу готовність до комунікації в багатокультурному середовищі [35, с. 47].

У європейських країнах СЕН органічно інтегрується в міжпредметну структуру навчальних програм, у тому числі мовних курсів. Наприклад, у Фінляндії та Нідерландах соціально-емоційна компонента виступає невід'ємною частиною комунікативного підходу до вивчення іноземних мов. У контексті інтеркультурної комунікації емоційна компетентність розглядається як чинник

зниження мовної тривожності, покращення навичок сприймання іншої культури та підвищення ефективності міжособистісної взаємодії [13, с. 26].

Особливу увагу в зарубіжній педагогічній думці приділено методам, що поєднують емоційне та мовленнєве навчання. Так, відповідно до дослідження С. В. Гапонової, до таких методів належать рольові ігри, елементи драматизації, дискусії на особистісно значущі теми та проєктні форми навчання, які сприяють формуванню емоційної включеності в навчальну діяльність [13, с. 28]. Ці засоби активізують мотивацію учнів, забезпечуючи переживання успіху, самореалізацію в комунікативній ситуації та особистісне прийняття цілей навчання.

У Німеччині, Франції та Іспанії активно реалізуються програми інтегрованого навчання (CLIL – Content and Language Integrated Learning), де поряд із вивченням предметного змісту іноземною мовою, в центрі освітньої взаємодії перебуває розвиток співчуття, толерантності, рефлексії та самоконтролю. У таких програмах завдання спрямовані не лише на тренування граматичних структур або лексичних одиниць, а й на розвиток соціальних і комунікативних навичок. Відповідно, зростає інтерес учнів до іноземної мови як до засобу емоційного вираження та міжособистісного порозуміння [22 с. 99-104].

Український контекст упровадження СЕН у вивченні іноземних мов є менш системним, однак відзначається позитивна динаміка у напрямі поєднання соціально-емоційного компонента з традиційною мовною освітою. Згідно з аналітичним оглядом, підготовленим Л. Гриневич, О. Глобою, Т. Дрожиною та іншими в межах реформи «Нова українська школа», соціально-емоційне навчання розглядається як один з базових принципів сучасної освіти, що має реалізовуватись через усі навчальні предмети, включно з іноземними мовами [14, с. 18]. Автори наголошують на важливості створення емоційно безпечного середовища, формування навичок емоційної саморегуляції та стимулювання до соціальної взаємодії як чинників, що безпосередньо впливають на внутрішню мотивацію до мовного навчання.

Емпіричні дослідження, проведені в межах національного експерименту під егідою Міністерства освіти і науки України, свідчать про позитивний ефект інтеграції СЕН у викладання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти. Зокрема, учні, що навчаються за програмами з компонентом соціально-емоційного розвитку, виявляють вищий рівень залученості до навчального процесу, частіше виявляють ініціативу в мовленнєвій діяльності, проявляють більше задоволення від комунікативних завдань і виявляють більш стійку навчальну мотивацію [36, с. 9]. Таким чином, як закордонний, так і український досвід упровадження СЕН у процесі вивчення іноземних мов підтверджує тісний взаємозв'язок між емоційним благополуччям, розвитком комунікативної компетенції та навчальною мотивацією. Комплексне включення соціально-емоційних практик у методику викладання мов дозволяє не лише покращити академічні результати, а й сприяти формуванню гармонійно розвиненої особистості, здатної до ефективної взаємодії у глобалізованому світі.

У контексті вивчення іноземних мов у різних країнах світу соціально-емоційне навчання (СЕН) стало одним із провідних напрямів педагогічного реформування, зважаючи на його значний вплив на мотиваційну та когнітивну сфери учнів. Досвід зарубіжних країн демонструє різноманітні підходи до інтеграції СЕН у процес мовної освіти. Зокрема, у Сполучених Штатах Америки програми на зразок CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning) розглядаються як національний стандарт, що об'єднує розвиток п'яти ключових компетентностей: самосвідомості, саморегуляції, соціальної обізнаності, навичок міжособистісної взаємодії та відповідального прийняття рішень. У рамках мовного навчання, ці компоненти використовуються для формування емоційного інтелекту учнів через рольові ігри, роботу в парах, дискусії, проєктну діяльність тощо. Емпіричні дослідження вказують, що інтеграція СЕН підвищує рівень зацікавленості учнів, їхнє прагнення до досягнення результату та здатність підтримувати міжособистісні контакти в іншомовному середовищі [35, с. 47].

Європейські країни, зокрема Фінляндія, Німеччина, Швеція, мають тривалу традицію впровадження інтегративних моделей освіти, де соціально-емоційна складова є ключовою у процесі оволодіння іноземними мовами. Згідно з дослідженнями фінських педагогів, включення вправ на емоційне усвідомлення та рефлексію у структуру уроків іноземної мови суттєво знижує рівень тривожності під час спілкування та сприяє формуванню автентичної іншомовної комунікативної взаємодії. Особливої уваги набуває ідея використання мультикультурних матеріалів, які сприяють не лише мовній, а й емоційній ідентифікації учнів із соціальними контекстами інших народів, що розвиває їхню емпатію та толерантність [13, с. 27].

У Канаді, Великій Британії та Австралії інтеграція соціально-емоційного навчання виводиться на державний рівень, де кожен навчальний предмет, включно з іноземними мовами, має відповідні соціальні й емоційні орієнтири в освітній програмі. Наприклад, у провінціях Онтаріо та Альберта в Канаді діють спеціальні інструктивні матеріали для вчителів, які пояснюють, як саме формувати позитивний соціально-емоційний клімат у класі та застосовувати відповідні методи під час вивчення іншомовної лексики, граматичних структур, культурознавчих тем [35, с. 47]. Значна увага приділяється роботі над емоційною лексикою, яка пов'язана з вираженням почуттів, оцінюванням подій, комунікативними актами у сфері міжособистісної взаємодії.

У Китаї та Японії, незважаючи на традиційно високий рівень академічної дисципліни, сучасна освітня політика орієнтована на впровадження принципів СЕН з метою формування гнучких мовних особистостей, здатних до емпатійного діалогу та міжкультурного обміну. Це виявляється у створенні емоційно-безпечного середовища на уроці, що дозволяє учням вільно висловлювати свої думки іноземною мовою без страху помилки, а також у практиці позитивного зворотного зв'язку з боку вчителя [35, с. 47]. Подібна орієнтація на безпечність та емоційну підтримку підвищує рівень внутрішньої мотивації до мовної діяльності, що підтверджується міжнародними моніторинговими оцінюваннями (PISA, SELS).

Водночас український досвід, що почав активно розвиватися після впровадження реформи НУШ, демонструє поступову інтеграцію соціально-емоційного навчання у вивчення іноземних мов. Згідно з дослідженнями Л. Гриневич, С. Калашнікової та О. Глоби, СЕН виступає не лише як новий педагогічний інструмент, а як філософія взаємодії, яка формує в учня суб'єктну позицію в навчальному процесі [14, с. 18]. Зокрема, у програмі для 1–4 класів чітко прописано необхідність розвитку емоційної компетентності та комунікативної гнучкості в процесі оволодіння іноземною мовою, що сприяє підвищенню рівня зацікавленості учнів до змісту навчання.

Аналіз результатів пілотного етапу всеукраїнського експерименту з впровадження СЕН, ініційованого Міністерством освіти і науки України, показав, що учні, які навчалися за програмами з елементами соціально-емоційного компонента, демонстрували вищі показники мотивації, краще орієнтувалися в міжособистісному спілкуванні, зокрема під час рольових ігор та діалогів іноземною мовою, і мали позитивніше ставлення до навчального процесу загалом [36, с. 9]. Застосування методик активного слухання, позитивного переформулювання, технік емпатичного зворотного зв'язку стало базовими стратегіями у формуванні іншомовної комунікативної компетенції, особливо у підлітків, які схильні до емоційних коливань.

Соціально – емоційне навчання постає як цілісна концепція, що поєднує розвиток емоційного інтелекту, соціальних навичок та саморегуляції, формуючи підґрунтя для позитивної навчальної мотивації. Теоретичні аналізи доводять, що інтеграція СЕН у мовну освіту сприяє зниженню тривожності, підвищенню емоційної стійкості та створення сприятливого середовища. Отже, СЕН є важливим чинником формування внутрішньої мотивації учнів до вивчення іноземних мов.

Таким чином, зарубіжна й українська практика засвідчують високий потенціал соціально-емоційного навчання як потужного ресурсу у формуванні внутрішньої та зовнішньої мотивації до вивчення іноземних мов. Його системна інтеграція в навчальний процес дозволяє не лише оптимізувати академічні

досягнення, а й сприяти розвитку емоційної зрілості, що особливо актуально в умовах глобалізованого комунікативного простору.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

2.1 Методологічні засади впровадження СЕН у навчання іноземних мов

У контексті сучасної педагогічної практики все більшого значення набуває інтеграція соціально-емоційного навчання (СЕН) у процес викладання іноземних мов, що відповідає загальним тенденціям гуманізації та особистісної орієнтації освіти. Методологічна основа СЕН у цьому аспекті полягає в послідовному формуванні таких інтегративних компетентностей, як усвідомленість, емоційна відкритість до іншого, співпереживання та здатність до продуктивної участі в соціальній взаємодії. Відповідно до авторської моделі О. Елькіна, запропонованої у межах програми SEE Learning, зазначені компоненти мають реалізовуватись у трьох вимірах – особистісному, міжособистісному (соціальному) та системному, що створює багаторівневу структуру впливу на емоційну, поведінкову та когнітивну сфери учнів [52, с. 18].

На рівні особистісного усвідомлення відбувається розвиток навичок розпізнавання та інтерпретації власних емоцій, що дозволяє учневі керувати своїми афективними станами під час іншомовної комунікації. Ці навички тісно пов'язані з елементами саморефлексії та внутрішньої мотивації, які необхідні для ефективного опанування іноземної мови [5, с. 45]. Міжособистісний рівень передбачає формування здатності до емпатійної взаємодії, що особливо актуально в умовах автентичного мовленнєвого середовища, яке ґрунтується на культурному розмаїтті, діалозі та повазі до іншого. Таким чином, СЕН сприяє розвитку міжкультурної компетентності – одного з ключових орієнтирів сучасного іншомовного навчання.

Системний рівень у контексті СЕН інтерпретується як здатність учня усвідомлювати своє місце в соціальних структурах (зокрема – освітньому середовищі), формувати стійкі моральні орієнтири та етико-емоційні стратегії поведінки, що ґрунтуються на принципах взаємоповаги, відповідальності й толерантності. Особливої значущості цей аспект набуває в ситуаціях парної чи групової роботи під час вивчення іноземних мов, коли учні вступають у складні форми міжособистісної взаємодії, де необхідні навички регуляції емоцій і конструктивного вирішення конфліктів [4, с. 89].

Васильківський І. П. наголошує, що ключовою умовою реалізації методології СЕН у навчанні іноземних мов є формування триєдиного когнітивно-афективно-поведінкового вектора: по-перше, здатності до розуміння себе і інших (когнітивний вимір); по-друге, здатності до співпереживання (афективний вимір); і по-третє, уміння діяти в соціально конструктивний спосіб (поведінковий вимір). Така концепція формує основу для розвитку у школярів не лише іншомовної комунікативної компетентності, але й так званого “емоційного словника”, що є невід’ємним елементом формування вміння вести емоційно насичену й соціально адекватну комунікацію іноземною мовою [8, с. 119].

Методологія СЕН опирається на низку етичних засад, які не нав’язуються зовні, а формуються у внутрішньому емоційному досвіді дитини через переживання, рефлексію та приклад соціального оточення. Особливої уваги в цьому контексті заслуговує концепція емпатії як системоутворювального чинника СЕН. Емпатія, що визначається як здатність до емоційного співналаштування з іншими та розуміння їх потреб, виступає провідним механізмом побудови стійкої міжособистісної комунікації, яка є критично важливою в умовах іншомовного середовища [56, с. 102].

У контексті навчання іноземних мов емпатія проявляється як здатність до культурної чутливості та діалогічної взаємодії. Учні, які вміють усвідомлювати не лише мовні, але й культурні коди іншомовного спілкування, виявляють вищий рівень мотивації до вивчення мови, оскільки сприймають її не як формальний предмет, а як засіб гуманістичного діалогу [15, с. 56]. Опанування навичок

емпатії підвищує рівень комунікативної гнучкості та дозволяє учням продуктивно долати міжкультурні бар'єри.

Етичний компонент СЕН в освіті, зокрема в межах іншомовного навчання, ґрунтується на формуванні відповідального ставлення до особистісного розвитку та соціальної взаємодії. Йдеться не про регламентацію поведінки, а про усвідомлення її моральних наслідків. Така педагогічна установка формує в учнів схильність до саморегуляції, що є необхідною умовою розвитку емоційної стійкості у процесі мовленнєвої діяльності [45, с. 67]. Вивчення іноземної мови в такому руслі виходить за межі традиційної дидактики й перетворюється на засіб формування гармонійної, відкритої до світу, адаптивної особистості.

Методологічна модель впровадження СЕН в іншомовне навчання також акцентує на важливості створення холістичного навчального середовища, яке саме по собі є носієм цінностей емпатії, доброзичливості та підтримки. Якщо освітній простір базується на цих принципах, тоді сам процес опанування іноземної мови стає не лише ефективнішим, а й емоційно безпечним і привабливим для учня [1, с. 3]. Методологічні засади впровадження СЕН у навчанні іноземних мов спираються на цілісну гуманістично-етичну парадигму, в якій емоційний розвиток учня є не другорядною, а центральною складовою освітнього процесу. Такий підхід дає змогу формувати в учнів не лише лінгвістичні знання, але й життєво важливі соціально-емоційні компетентності, що, в свою чергу, позитивно впливає на їхню навчальну мотивацію, загальну психологічну стійкість і здатність до конструктивної міжособистісної взаємодії.

Якість освітнього середовища безпосередньо впливає на ефективність навчального процесу та рівень мотивації учнів. На сучасному етапі розвитку освітньої парадигми дослідники схилиються до думки, що лише комплексний, цілісний підхід до формування соціально-емоційної компетентності здатен забезпечити сталий розвиток особистості в умовах глобалізованого світу. Методологічною основою впровадження СЕЕН є інтеграція його цінностей у всі структурні компоненти освітньої діяльності: навчально-виховний процес, управлінські стратегії, педагогічну взаємодію та міжособистісну комунікацію.

Ключовою передумовою є залучення педагогів до безпосереднього ознайомлення з концептуальними положеннями та практичними механізмами СЕЕН, що дозволяє вчителям не лише формально реалізовувати програму, а й бути носіями її філософії у щоденній професійній діяльності [5, с. 58].

Особистісний приклад учителя як носія емоційної компетентності, здатного демонструвати саморегуляцію, емпатію, рефлексію та уважність, значною мірою сприяє тому, що учні сприймають навчальний процес як емоційно безпечне, підтримувальне середовище. У випадках, коли спостерігається розрив між декларованими принципами СЕЕН і фактичними моделями поведінки педагогів або адміністрації, виникає когнітивний дисонанс, що негативно позначається на навчальній мотивації школярів [14, с. 19]. Відтак, провідним методологічним принципом стає забезпечення цілісності: когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти мають узгоджуватися як у викладанні іноземної мови, так і в організації шкільного середовища загалом.

Позитивний психологічний клімат, що базується на соціально-емоційному добробуті, відіграє вирішальну роль у формуванні сприятливого мотиваційного поля учнів, сприяє зменшенню проявів агресії, знущань, емоційного вигорання та водночас підвищує загальний рівень академічної успішності. У цьому контексті ключового значення набуває розуміння взаємозалежності між міжособистісними відносинами в освітньому середовищі та процесами засвоєння іншомовної комунікації, адже саме через позитивну взаємодію, що ґрунтується на довірі, емпатії й визнанні, учні активніше долучаються до мовленнєвої практики, виявляють ініціативу та креативність [6, с. 27].

С. П. Дерев'янка наголошує, що у методології СЕЕН центральне місце посідає категорія «усвідомленості» (англ. *mindfulness*), яка розглядається як здатність індивіда до глибокого рефлексивного спостереження за внутрішніми процесами – думками, емоціями, мотиваційними імпульсами, а також до виявлення мікродинаміки емоційних реакцій у взаємодії з соціальним і культурним контекстом [18, с. 122]. Практики уважності формують в учнів здатність до емоційного самоспостереження та самокорекції, що забезпечує

основу для ефективного емоційного самоуправління. Вивчення іноземної мови в цьому випадку стає не лише когнітивною, а й афективною діяльністю, у якій саморефлексія, емоційна чутливість та здатність до співпереживання стають необхідними передумовами мовної продуктивності.

Як акцентує С. Ю. Ніколаєва, важливим аспектом методології є формування в учнів здатності до емпатійного пізнання інших. У структурі соціально-емоційного навчання цей процес репрезентується через розвиток компетентності до розуміння емоційного стану співрозмовника, вміння враховувати його мотиваційні потреби та реакції. Вивчення іноземної мови набуває міжкультурного виміру, коли учні не лише засвоюють лексичні одиниці, граматичні структури та прагматичні функції мови, а й опановують соціокультурні коди, що детермінують комунікативну поведінку в іншомовному середовищі [34, с. 201].

Упровадження СЕЕН також передбачає включення третього важливого компонента – активної участі (англ. *engagement*), який означає готовність застосовувати набуті емоційні знання у реальній поведінці. Цей компонент є критично важливим, оскільки здатність діяти на основі розуміння своїх і чужих емоцій, демонструвати повагу, підтримку, етичну відповідальність, є свідченням глибокого засвоєння соціально-емоційної компетентності. Вивчення іноземної мови у такому контексті трансформується у цілісний процес особистісного зростання, де мовна діяльність стає формою етичної практики [52, с. 39].

За Г. П. Рикун, педагогічна модель СЕЕН, орієнтована на три рівні засвоєння – когнітивне розуміння, емоційне переживання і практичне застосування – інтегрує в освітній процес такі підходи, як: стратегічне планування (встановлення довгострокових цілей щодо формування соціально-емоційних навичок), тактичне планування (визначення засобів реалізації навчального контенту в конкретних умовах), координацію взаємодії між суб'єктами освітнього процесу (учителями, учнями, батьками, адміністрацією), а також постійний моніторинг і формувальне оцінювання результатів [50, с. 210].

Методологія СЕЕН як інтегративної освітньої практики передбачає поступове, поетапне занурення учнів у середовище емоційного самопізнання, соціальної взаємодії та етичної участі. У процесі вивчення іноземної мови цей підхід дозволяє гармонізувати інтелектуальний, емоційний та поведінковий аспекти особистості, забезпечуючи цілісне формування комунікативної, міжкультурної та емоційної компетентностей. Відповідно, ефективне впровадження СЕЕН у навчання іноземних мов вимагає не лише методичного переосмислення змісту й форм організації освітнього процесу, а й трансформації самої ролі педагога – від транслятора знань до фасилітатора емоційно безпечного середовища розвитку [32, с. 51].

Ефективне впровадження соціально-емоційного навчання (СЕЕН) в освітній процес, зокрема у сфері викладання іноземних мов, потребує системного методологічного підходу, що передбачає комплексне використання управлінських стратегій, які охоплюють як організаційні, так і педагогічні компоненти. Визначення методологічних засад має на меті не лише забезпечити цілісну інтеграцію СЕЕН у структуру вивчення іноземних мов, а й створити умови для формування в учнів емпатії, емоційної саморегуляції, соціальної відповідальності та мотивації до навчання.

Стратегічне планування виступає базовим інструментом формування довготривалої освітньої стратегії, яка має враховувати особливості контингенту учнів, специфіку викладання іноземних мов, а також освітню політику навчального закладу. У цьому контексті важливо не лише формулювання загальних принципів упровадження СЕЕН, а й деталізація конкретних векторів розвитку, що відповідають за інтеграцію соціально-емоційної складової у зміст навчальних програм з іноземних мов. Стратегічне планування також передбачає кореляцію між цінностями СЕЕН і методологічними принципами компетентнісного підходу до вивчення іноземних мов, зокрема розвиток комунікативної, міжкультурної та соціальної компетентності учнів [5; с. 10].

Другим надзвичайно важливим елементом є координація взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Педагог, учень, батьки, адміністрація та

фахівці супроводу мають діяти у єдиному ціннісному полі, спрямованому на розвиток емоційного інтелекту й комунікативної гнучкості школярів. У контексті вивчення іноземних мов це особливо актуально, оскільки взаємодія у класі є головним інструментом не лише засвоєння лексико-граматичного матеріалу, а й моделювання ситуацій соціальної взаємодії, що базуються на принципах емпатії, толерантності, культурної відкритості. Координаційна діяльність потребує формування чітких механізмів комунікації між вчителем та батьками, впровадження спільних виховних заходів, обговорення індивідуального поступу учнів у розвитку соціально-емоційних навичок [8; с. 52].

Моніторинг та оцінювання виступають третім компонентом методологічної основи реалізації СЕЕН у процесі навчання іноземних мов. Цей метод ґрунтується на систематичному зборі емпіричних даних про ефективність впроваджених практик, рівень залучення учнів у СЕЕН-активності, успішність формування емоційних та соціальних навичок, а також загальну динаміку підвищення мотивації до навчання. Використання якісних і кількісних методів аналізу дозволяє не лише оцінити ефективність програми, а й своєчасно вносити корективи з метою її адаптації до змінного соціально-освітнього середовища. Особливо актуальним у цьому контексті є аналітичне відстеження результативності формуючого оцінювання учнівських досягнень, яке не лише враховує академічний поступ, а й включає спостереження за розвитком емоційно-вольової сфери [18; с. 35].

Наведені методи є взаємопов'язаними й утворюють єдину логічну систему реалізації соціально-емоційного навчання у закладах загальної середньої освіти, зокрема під час викладання іноземних мов. Їх цілісне впровадження забезпечує гармонійний розвиток мовної, емоційної та соціальної сфер учня, сприяє формуванню особистості, здатної до відповідальної комунікації, конструктивного розв'язання конфліктів та етичного вибору в умовах культурного різноманіття. Такий підхід є особливо значущим у контексті реформування української школи, що орієнтується на формування ключових

компетентностей XXI століття, зокрема емоційного інтелекту, міжкультурної взаємодії та соціальної адаптації [44, с. 104].

Професійний розвиток педагогів, які реалізують програми з іноземної мови, є необхідною передумовою якісного впровадження СЕЕН. Зважаючи на міждисциплінарний характер соціально-емоційного навчання, вчитель має володіти не лише мовно-методичними компетенціями, а й психологічними, комунікативними та етичними. Саме тому доцільним є впровадження системи професійного супроводу, яка охоплює тренінги, семінари, наставництво, а також постійне методичне консультування [6; с. 31]. У процесі викладання іноземної мови педагог має не лише передавати знання, а й слугувати моделлю емоційно-компетентної поведінки, яка інтегрує лексичні одиниці з елементами рефлексії, емоційного самовираження та соціального розуміння. Підвищення педагогічної кваліфікації в аспекті СЕЕН дозволяє не тільки вдосконалити методичну базу уроків, а й сприяє формуванню довірливих міжособистісних стосунків у класі.

Отже, сукупність методів, що використовуються при впровадженні СЕЕН у навчання іноземних мов, створює багаторівневу управлінську систему, спрямовану на цілісне формування особистості учня. Кожен із зазначених методів є взаємозалежним і має бути реалізованим комплексно – від стратегічного формулювання цілей до постійної оцінки результатів та вдосконалення педагогічної майстерності. Інтеграція СЕЕН у методичну систему викладання іноземних мов дозволяє не лише підвищити рівень мотивації учнів, а й забезпечити якісно новий рівень міжособистісної взаємодії у класі, що відповідає потребам сучасного суспільства та компетентісно зорієнтованої освіти.

2.2 Інтерактивні методи та технології для розвитку соціально-емоційних навичок у процесі вивчення мови

Інтерактивні методи та сучасні педагогічні технології, спрямовані на розвиток соціально-емоційних навичок у процесі вивчення іноземних мов,

посідають провідне місце в освітній практиці, зокрема в контексті соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН). Одним із ефективних інструментів, що забезпечують системне впровадження соціально-емоційного навчання, є комплексна програма СЕЕН, розроблена Університетом Еморі. Ця програма базується на поєднанні доказових педагогічних методик, що інтегрують усвідомленість, розвиток навичок саморегуляції, посилення соціальної взаємодії та формування здатності до прийняття етичних рішень [52, с. 12].

Впровадження СЕЕН у навчальний процес в українських школах уже демонструє позитивні результати, зокрема в галузі формування соціально-емоційної компетентності учнів, підвищення рівня емпатії, налагодження конструктивних міжособистісних стосунків та зростання мотивації до навчання. Застосування інтерактивних методів, таких як рольові ігри, дискусійні платформи, навчальні дебати, створює сприятливі умови для розвитку соціально-емоційних навичок, які безпосередньо впливають на навчальну мотивацію в процесі вивчення іноземної мови. Вчителі, які опанували методики СЕЕН, активно впроваджують практики, що стимулюють розвиток критичного мислення та відповідальної соціальної поведінки [14, с. 19].

Варто зазначити, що міжнародний досвід впровадження соціально-емоційного навчання підтверджує ефективність даного підходу. Так, результати програмного впровадження СЕЕН у США, Канаді та Австралії засвідчили значне зниження рівня конфліктності серед учнів, зменшення проявів агресії та булінгу, а також покращення академічних результатів за рахунок формування емоційної стійкості та розвитку співпереживання. У мультикультурних освітніх середовищах зазначених країн СЕЕН адаптовано з урахуванням культурних особливостей, що підтверджує універсальність та гнучкість цього підходу [58. С. 1979-1980].

Важливою передумовою успішного впровадження інтерактивних методів розвитку соціально-емоційних навичок є належна підготовка педагогічних кадрів, які повинні мати високий рівень соціально-емоційної компетентності для ефективного управління навчальним процесом та реалізації стратегій СЕЕН [50,

с. 49]. Професійна готовність учителів до використання соціально-емоційного навчання передбачає їхню мотивацію до впровадження новітніх педагогічних технологій, усвідомлення значущості формування соціально-емоційних навичок та володіння відповідним методичним інструментарієм [7, с. 124].

Дослідження сучасного стану інтеграції соціально-емоційного навчання в Україні свідчать про активну участь педагогічної спільноти в реалізації СЕЕН на національному рівні за підтримки таких організацій, як EdCamp Ukraine, яка розробила та поширила навчально-методичні матеріали, що полегшують застосування СЕЕН у навчальному процесі, роботі з батьками та в організації педагогічного самовдосконалення [55]. Важливу роль у цьому процесі відіграє також створення онлайн-платформ, де зібрані пояснювальні матеріали, методичні рекомендації та інструкції щодо роботи з батьківською спільнотою.

Соціально-емоційне навчання в рамках інтерактивних методів реалізується за багаторівневою структурою, яка передбачає розвиток компетентностей учнів у площинах особистісного зростання, формування співчуття та соціальної відповідальності, а також досягнення особистої та соціальної задоволеності [52, с. 17]. У цьому контексті важливою є модель чотирьох компонентів особистісного розвитку, що включає особистісні навички, соціальні компетенції, здатність до співпереживання та досягнення внутрішньої гармонії.

Згідно з цією моделлю, кожна соціально-емоційна компетенція розглядається на трьох взаємопов'язаних рівнях: особистісному, соціальному та системному. На особистісному рівні ключовими є навички усвідомлення власних емоцій, саморегуляції та емпатії. Соціальний рівень передбачає розвиток умінь конструктивної взаємодії, співпраці та відповідальної участі в соціальних групах. Системний рівень пов'язаний із здатністю учнів критично осмислювати соціальні процеси, оцінювати вплив власних дій на суспільство та приймати етичні рішення у глобальному контексті [52, с. 24].

Особливої актуальності інтерактивні методи розвитку соціально-емоційних навичок набувають в умовах реалізації освітньої реформи «Нова українська школа», яка наголошує на необхідності формування в учнів так

званих «м'яких» навичок, включаючи емоційну стійкість, здатність до самовираження та ефективної комунікації. Саме інтерактивні технології, що передбачають активну участь учнів у навчальному процесі, сприяють створенню позитивного соціально-емоційного клімату на уроках іноземної мови, що, у свою чергу, підвищує навчальну мотивацію та забезпечує сталі результати [5, с. 47].

Значну роль у розвитку соціально-емоційних компетенцій відіграють такі методи, як командні проекти, навчальні ігри, ситуаційне моделювання, обговорення етичних дилем, а також технології зворотного зв'язку, які дозволяють учням рефлексувати над власним досвідом та емоційними станами. Ефективність таких підходів підтверджують дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема зазначається, що інтерактивні методи стимулюють внутрішню мотивацію, посилюють почуття безпеки в навчальному середовищі та сприяють глибшому засвоєнню навчального матеріалу [8, с. 14; 60].

Особливу увагу слід приділити розробці комплексних інтерактивних програм, які інтегрують соціально-емоційне навчання з іншомовною підготовкою. У процесі їх реалізації важливо забезпечити постійний обмін думками, активну участь у групових завданнях, створення ситуацій, що імітують реальні комунікативні обставини, де учні можуть практикувати як мовні, так і соціально-емоційні навички. Успішна реалізація таких програм можлива за умови наявності сучасного навчально-методичного забезпечення, підготовленого педагогічного персоналу та підтримки адміністрації освітнього закладу [10, с. 162].

Соціально-емоційне навчання, поєднане з інтерактивними методами, уможливорює створення навчального простору, де учні почуваються емоційно комфортно, готові до відкритої комунікації та виявляють високу залученість до навчальної діяльності. В результаті, вивчення іноземної мови перетворюється на особистісно значущий процес, у якому поєднуються когнітивний та емоційний розвиток [39, с. 13]. Таким чином, інтерактивні методи виступають ефективним

засобом розвитку соціально-емоційних навичок, що мають суттєвий вплив на формування позитивної мотивації учнів до вивчення іноземних мов.

У цьому контексті слід звернути увагу на важливість створення освітнього середовища, яке стимулює учнів до конструктивного соціального досвіду, сприяє формуванню емпатії, взаємопідтримки та розвитку емоційного інтелекту. Завдяки використанню інтерактивних технологій учні набувають здатності розпізнавати та регулювати власні емоції, що є необхідною умовою для ефективного навчання та подальшої соціалізації [26, с. 24].

Рисунок 1. Модель чотирьох компонентів особистісного розвитку: особистісний, соціальний, співпереживання та задоволеність, в контексті соціально-емоційного навчання (Створено автором)

Модель чотирьох компонентів особистісного розвитку, що є основою соціально-емоційного навчання, наочно представлена на рисунку 1. Ця модель ілюструє взаємозв'язок між особистісними якостями, соціальними навичками, здатністю до співпереживання та досягнення внутрішньої задоволеності як результату гармонійного розвитку в умовах освітнього простору, що базується на інтерактивних методах та принципах СЕЕН.

У процесі реалізації інтерактивних методів розвитку соціально-емоційних навичок у навчанні іноземних мов важливим є дотримання низки педагогічних, психологічних та дидактичних критеріїв, що забезпечують комплексний підхід до організації ефективного соціально-емоційного навчання. Передусім, програми, націлені на формування соціально-емоційних компетентностей,

повинні ґрунтуватися на достовірних науково-методичних засадах та впроваджуватися із застосуванням діагностичних, моніторингових та рефлексивних інструментів, що дозволяють відслідковувати динаміку розвитку в учнів [18, с. 45].

Ефективність реалізації таких програм значно зростає у випадку їх повноцінного впровадження безпосередньо вчителями та іншими членами педагогічного колективу конкретного освітнього закладу. Це забезпечує сталість, інтеграцію у щоденну педагогічну практику та врахування індивідуального контексту взаємодії між учнями і педагогами [4, с. 32]. Важливо також, щоб розвиток соціально-емоційної сфери відбувався не лише на рівні окремих предметів, а й у структурі міждисциплінарного змісту, що інтегрує вивчення іноземної мови із проблематикою морально-етичного характеру, охоплюючи теми турботи, емпатії, взаємоповаги, відповідальності та екологічної свідомості.

Ключову роль у цьому процесі відіграє підвищення фахової компетентності вчителя в аспекті соціально-емоційного навчання, що передбачає участь у спеціалізованих тренінгах, майстер-класах та супервізійних сесіях, які спрямовані на розвиток здатності педагогів до рефлексії, побудови довірливих відносин з учнями, а також створення емоційно підтримувального навчального середовища. Широке застосування інтерактивних методів, таких як дискусії, рольові ігри, проєктна діяльність, ситуаційне моделювання, сприяє створенню простору для емоційної взаємодії та осмислення соціальних ситуацій, що моделюються в контексті іншомовного спілкування [6, с. 29].

Окреме значення мають педагогічні технології, які передбачають безперервне формування в учнів культури довіри, навичок кооперації, уміння вирішувати конфлікти мирним шляхом, брати на себе відповідальність за емоції та поведінку. У цьому контексті вчитель виконує роль не лише носія мовних знань, а й фасилітатора, що підтримує позитивний соціально-психологічний клімат, а також модератора комунікативного середовища, яке сприяє мовленнєвій активності учнів [11, с. 103].

Інтеграція соціально-емоційного змісту в навчальні програми з іноземної мови може здійснюватися у кількох форматах. По-перше, шляхом тематичного розширення предметного контексту за рахунок включення до навчального матеріалу проблем соціального характеру, таких як питання екології, прав людини, інклюзії, боротьби з дискримінацією, допомоги нужденним та формування безпечного освітнього простору. Це сприяє формуванню не лише мовних, а й міжкультурних, морально-етичних та громадянських компетентностей [34, с. 145].

По-друге, ефективним підходом є створення спеціальних освітніх заходів, присвячених соціально-емоційному розвитку, які можуть бути реалізовані у формі інтерактивних уроків, тренінгів, тематичних тижнів, клубів міжкультурної комунікації тощо. Такі заходи дозволяють учням зануритися у емоційно насичене середовище, яке сприяє більш глибокому засвоєнню як мовного, так і соціального контенту [52, с. 17].

Успішне функціонування інтерактивних методів соціально-емоційного навчання передбачає безперервний моніторинг прогресу учнів за допомогою формувального оцінювання. При цьому акцент робиться не на порівнянні результатів учнів між собою, а на оцінці їх особистісного зростання, динаміки емоційної адаптації та залучення до співпраці. Для цього використовуються щоденники емоцій, рефлексивні картки, аналіз есе та поведінкові спостереження [3, с. 74].

Г. П. Рекун наголошує, що особливої уваги вимагає забезпечення наступності в соціально-емоційному навчанні на всіх етапах шкільного розвитку учнів. Таке навчання має стати складовою усіх освітніх етапів — від початкової до старшої школи — з урахуванням вікових особливостей, когнітивної зрілості та емоційних потреб учнів. Освітній заклад, орієнтований на принципи соціально-емоційного виховання, повинен закладати ці цінності у власну місію, стратегію розвитку та внутрішньоорганізаційну культуру [51, с. 209].

Паралельно із навчанням учнів важливо приділяти увагу розвитку емоційного інтелекту вчителів, що є запорукою їх здатності до реалізації програм

соціально-емоційного спрямування. Саме підвищення їх емоційної чутливості, здатності до саморефлексії та конструктивного управління власними емоціями сприяє ефективнішому впровадженню інтерактивних методів у процесі викладання іноземної мови [31, с. 61].

Інтерактивні методи та педагогічні технології, що орієнтовані на розвиток соціально-емоційних компетентностей у процесі вивчення іноземної мови, є одним із ключових чинників не лише підвищення мовленнєвої мотивації учнів, а й їх повноцінного особистісного розвитку. Такі методи сприяють гуманізації освітнього процесу, зміцненню комунікативної взаємодії в класі, формуванню відповідального громадянина, здатного до міжособистісної співпраці, саморегуляції та емоційного балансу.

У сучасній освітній парадигмі соціально-емоційне навчання (СЕЕН) посідає важливе місце серед інноваційних методів, спрямованих на формування гармонійно розвиненої особистості учня. Зростаюче усвідомлення необхідності розвитку соціально-емоційних компетентностей у процесі вивчення іноземної мови зумовлює впровадження інтерактивних технологій, що поєднують мовну, емоційну й етичну компоненти. Зокрема, емоційна грамотність визнається не менш важливою за базові академічні навички, такі як читання й рахунок [14, с. 21]. Саме тому в багатьох країнах світу запроваджено спеціальні освітні програми на зразок «Наука себе», які охоплюють питання соціального розвитку, емоційного виховання та життєвих навичок. Такі програми, будучи інтегрованими в навчальний процес, відіграють ключову роль у підтримці психологічного добробуту школярів та сприяють їхній мовній активності.

Інтерактивні методи, спрямовані на розвиток соціально-емоційних навичок у мовному середовищі, мають стати основою сучасної освітньої практики. Так, у межах інтерактивних занять активно використовуються ігри, театралізовані постановки, обговорення фільмів і візуального контенту, рольові ситуації тощо, які дають змогу учням вербалізувати власні емоції та поглиблювати емпатійні навички [47, с. 112]. Наприклад, у шкільній системі Ізраїлю з початкової школи впроваджуються уроки «Навички для життя», під час

яких діти через театральні вистави, перегляд мультфільмів і дискусії вивчають поняття дружби, емоцій, поведінкових реакцій, формуючи тим самим здатність аналізувати власні й чужі емоційні стани.

Запровадження СЕЕН, на думку І. П. Васильківського, у процес навчання іноземної мови вимагає від педагога не лише володіння фаховими знаннями, але й емоційної компетентності. Як зазначають вітчизняні дослідники, професійна діяльність учителя має високу емоційну насиченість, що обумовлюється складністю міжособистісної комунікації, високим рівнем відповідальності та постійним емоційним навантаженням. У зв'язку з цим виникає потреба у підготовці педагогів, здатних до ефективного емоційного саморегулювання, що є передумовою для повноцінного впровадження інтерактивних СЕЕН-методик у мовне навчання [9, с. 207].

Нездатність учителів розпізнавати та управляти власними емоціями перешкоджає ефективній реалізації СЕЕН у класі. Це унеможливорює якісну педагогічну взаємодію та створення психологічно безпечного навчального середовища. Дослідження вказують на те, що педагог повинен володіти емоційною зрілістю, гнучкістю та стресостійкістю, аби бути здатним працювати з емоціями учнів, сприяти їх розвитку та інтегрувати емоційні аспекти в мовну практику [49, с. 48].

З огляду на вищезазначене, формування соціально-емоційної компетентності вимагає системного підходу, який передбачає не лише зміну освітньої стратегії, а й структурну модернізацію методичних підходів до вивчення мов. Один з ефективних шляхів досягнення цієї мети – інтеграція СЕЕН через комплексний механізм управління освітнім процесом, що охоплює такі складові: по-перше, комплексне планування, яке передбачає постановку стратегічних і тактичних цілей для реалізації програм СЕЕН у контексті мовного навчання; по-друге, розвиток професійних навичок вчителів шляхом організації спеціалізованих тренінгів і семінарів, на яких педагоги засвоюють інструменти емоційного самоменеджменту та технології взаємодії з учнями [52, с. 19]; по-третє, впровадження системи постійного моніторингу, яка дозволяє

відстежувати прогрес учнів у засвоєнні соціально-емоційних навичок і визначати ефективність застосованих методів; по-четверте, залучення широкого кола зацікавлених сторін, включаючи учнів, батьків, педагогів і представників громади для забезпечення цілісного впливу на освітнє середовище; по-п'яте, забезпечення ресурсного наповнення шкільної інфраструктури відповідними матеріалами, посібниками, дидактичними засобами, що підтримують розвиток соціально-емоційної сфери в мовному середовищі.

Особливу роль у розвитку соціально-емоційних компетентностей відіграє створення умов для практичного застосування отриманих знань. Це передбачає запровадження інтерактивних методів, таких як дебати, сторітелінг, емоційне есе, навчальні дискусії, драматизації тощо. Такі технології сприяють формуванню мовленнєвих умінь через емоційно забарвлену комунікацію, стимулюють мотивацію учнів і підвищують рівень залученості до навчального процесу [13, с. 26].

Отже, інтерактивні методи в контексті соціально-емоційного навчання не лише збагачують процес вивчення іноземної мови новими змістами, а й забезпечують глибше пізнання себе й оточення, підвищуючи мотивацію учнів і сприяючи їх соціальній адаптації. Осмислене застосування таких методів є важливим кроком у реформуванні мовної освіти в напрямі гуманізації та персоналізації навчального процесу відповідно до вимог Нової української школи.

2.3 Використання ігрових, проєктних та рефлексивних методик для підвищення мотивації учнів

У сучасних освітніх підходах, що базуються на принципах особистісно орієнтованого навчання, особливе місце посідають методики, які активізують пізнавальну діяльність учнів, формують внутрішню мотивацію та сприяють розвитку емоційного інтелекту. До таких методик належать ігрові, проєктні та рефлексивні технології, які в контексті соціально-емоційного навчання (СЕЕН)

демонструють високу ефективність, особливо під час викладання іноземних мов. Як зауважує Н. Курмішева, їх застосування дозволяє не лише інтенсифікувати мовну практику, а й створити емоційно сприятливе освітнє середовище, яке підвищує мотиваційний потенціал учня [29, с. 21].

Ігрові методики, що використовуються у процесі навчання іноземної мови, слугують засобом соціалізації, розвитку емоційного самовираження та зниження рівня тривожності, який часто виникає в учнів під час публічного мовлення іноземною мовою. У рамках СЕЕН ігрові форми є не просто розважальним інструментом, а важливим механізмом інтеграції емоційного досвіду з мовною практикою. Такі методи, як рольові ігри, драматизації, елементи театру (наприклад, імпровізаційні сценки), настільні та цифрові навчальні ігри, сприяють підвищенню емоційної залученості школярів у навчальний процес, що своєю чергою позитивно позначається на рівні мотивації [30, с. 33].

Психолого-педагогічні дослідження підтверджують, що в умовах правильно організованої навчальної гри створюються ситуації, в яких учні активно взаємодіють, спілкуються, співпереживають і вчаться співпрацювати, що є надзвичайно важливим для формування як мовної, так і емоційної компетентності. Зокрема, методи «ігрового діалогу» і «моделювання ситуації» є ефективними під час навчання навичкам іншомовного спілкування в контексті реального життя (наприклад, гра “At the Airport”, “Shopping Roleplay”, “Doctor–Patient Dialogue” тощо). Такі вправи формують стійкий інтерес до предмета, оскільки поєднують елементи гри, спілкування та самовираження [5, с. 82]. Для кращої ілюстрації інтеграції ігрових методик у процес вивчення іноземної мови пропонується таблиця 2.1.

Таблиця 2.1

Приклади ігрових інтерактивних методик у навчанні іноземних мов у контексті
СЕЕН

Назва ігрової методики	Мета застосування	Емоційний компонент	Приклад реалізації
Рольова гра	Розвиток мовленнєвої компетенції у діалозі	Емпатія, соціальна адаптація	«У магазині», «У лікаря», «На співбесіді»
Ігрове моделювання ситуацій	Застосування лексичних структур у реальних умовах	Емоційне включення	Симуляція подорожі: «At the hotel desk»
«Картки емоцій»	Вивчення лексики емоцій, розвиток емпатії	Емоційна ідентифікація	Учень тягне картку з емоцією й описує ситуацію
Онлайн-вікторини (Kahoot!)	Повторення граматики та лексики в інтерактивному форматі	Емоційне збудження, азарт	Квіз на тему «Daily Routines», «Food»
Театралізовані постановки	Інтеграція читання, говоріння, слухання та письма	Самовираження, співпереживання	Постановка міні-вистав англійською мовою

Окрім ігрових форм, важливою складовою соціально-емоційного навчання є проєктна діяльність, що має значний потенціал для формування мотивації до вивчення іноземних мов. На відміну від традиційних форм навчання, проєктна діяльність передбачає активну позицію учня, його включеність у всі етапи освітнього процесу — від постановки мети до презентації результатів. Проєкти дозволяють інтегрувати знання з мовної галузі з емоційним досвідом учнів, створюючи таким чином умови для формування цілісної особистості [33, с. 57].

Важливими перевагами проєктного методу є: розвиток креативності, критичного мислення, емоційного самопізнання та міжособистісної взаємодії. Наприклад, створення учнями проєктів на теми «My Dream School», «How to Make the World Better», «Helping Others» дає змогу не тільки вдосконалювати мовні навички, але й усвідомлювати соціальну цінність своїх дій, працювати в команді, розвивати почуття відповідальності та співпереживання [50, с. 211].

У межах СЕЕН проєкти набувають особливого значення як засіб не лише навчання, а й виховання. Особливу увагу слід приділяти проєктам, що передбачають соціальне залучення (наприклад, створення англomовної презентації на тему «How to support your classmates emotionally» або «Let's stop bullying at school»), що сприяє розвитку морально-етичних цінностей і позитивного ставлення до однолітків.

Починаючи з початкових класів, вчитель має стимулювати учнів до ініціативи, допомагати в постановці завдань і структуруванні діяльності, не забуваючи при цьому про важливість супровідної рефлексії. Адже лише в процесі усвідомлення власного досвіду учень може по-справжньому сформувати соціально-емоційні навички та зміцнити внутрішню мотивацію.

Останній складник, що розкриває потенціал соціально-емоційного навчання в контексті вивчення іноземних мов, – це рефлексивні методики, які мають надзвичайну цінність для формування усвідомленої мотивації до навчання, розвитку самопізнання, емоційної саморегуляції та цілепокладання. Рефлексія як педагогічний інструмент передбачає процес усвідомлення власного досвіду, переживань і ставлення до навчальної діяльності. Саме через регулярну рефлексивну практику учні отримують можливість інтегрувати емоційний досвід у мовну діяльність, що сприяє закріпленню набутих знань і підвищенню навчальної мотивації [26, с. 114].

Як зазначає І. М. Матійків, застосування рефлексивних методів у навчанні іноземних мов дає змогу активізувати внутрішні механізми пізнання, а також сформувати у школярів емоційне ставлення до змісту навчального матеріалу. Рефлексія набуває особливого значення у процесі міжособистісної взаємодії під час мовленнєвих вправ, проєктів чи групової роботи. Наприклад, після виконання вправи або завершення проєкту вчитель може ініціювати обговорення, під час якого учні поділяться, що саме їм сподобалося, що викликало труднощі, які емоції вони відчували під час роботи, і як ці емоції вплинули на їхню залученість у діяльність [31, с. 44].

Серед ефективних форм рефлексії в умовах вивчення іноземної мови можна виокремити такі:

- емоційне коло («Emotion Circle»): учні стають у коло та висловлюють англійською мовою, яку емоцію вони відчували під час заняття, використовуючи нові лексичні одиниці (наприклад: Today I feel... because...);

- рефлексивний щоденник (Learning Diary): учень систематично записує в щоденник не лише мовні знання, але й власні емоційні реакції, труднощі, успіхи, що стимулює саморефлексію;

- метод «шапок де Боно»: кожна «шапка» представляє різний аспект оцінки досвіду (факти, емоції, критика, нові ідеї), що допомагає розвинути комплексний підхід до осмислення навчальної діяльності;

- вправа “Exit Ticket”: учні наприкінці уроку записують англійською коротке речення або запитання щодо вивченого матеріалу та власного емоційного стану (наприклад: One thing I liked today was..., One thing I found difficult was...);

- інтерактивне опитування у Mentimeter або Padlet: дозволяє збирати анонімні відповіді на запитання рефлексивного характеру, стимулюючи щирість та аналітичне мислення.

Ефективність використання рефлексивних методик підвищується, якщо вчитель послідовно інтегрує їх у структуру кожного заняття, особливо на завершальному етапі. Такі практики сприяють формуванню в учнів навички усвідомленої самооцінки, що є ключовим компонентом емоційного інтелекту. Для візуалізації співвідношення методик і їхнього впливу на емоційні та когнітивні аспекти навчання подано таблицю 2.2.

Таблиця 2.2

Вплив рефлексивних методик на формування мотивації та емоційного інтелекту

Назва методики	Основні характеристики	Соціально-емоційні ефекти	Мотиваційний результат
Емоційне коло	Колективне усвідомлення емоцій	Розвиток емпатії, емоційної виразності	Підвищення емоційної залученості
Рефлексивний щоденник	Індивідуальна фіксація досвіду	Формування навички самопостереження	Самотивація та осмислення власного прогресу
Метод шапок де Боно	Аналітична багатогранна рефлексія	Баланс раціонального й емоційного мислення	Стійкий інтерес до змісту навчання
Вправа «Exit Ticket»	Оцінка результатів уроку	Емоційне завершення діяльності	Формування відповідального ставлення
Онлайн-опитування	Інтерактивна форма зворотного зв'язку	Анонімна емоційна відкритість	Підвищення рівня довіри між учнем і вчителем

Окрім описаних методик, важливим є те, як саме педагог забезпечує емоційне включення учня у процес рефлексії. Адже сама по собі рефлексія не виникає автоматично, вона потребує педагогічного супроводу, безпечного емоційного простору та підтримки. На думку І. П. Васильківського, лише емоційно компетентний учитель здатен ініціювати справжню, а не формальну рефлексію, яка дає змогу учневі повністю усвідомити свої труднощі, потреби та перспективи розвитку [8, с. 59].

Варто підкреслити, що об'єднання ігрових, проєктних та рефлексивних методик у навчальному процесі не лише сприяє підвищенню ефективності засвоєння іноземної мови, а й має глибокий вплив на формування внутрішньої мотивації учня. Водночас це сприяє розвитку його емоційного інтелекту, який, як зазначає М. Шпак, «є важливою умовою особистісного зростання в умовах сучасного суспільства» [56, с. 102].

Отже, впровадження в освітній процес комплексу ігрових, проєктних та рефлексивних методик є стратегічно виправданим напрямом реалізації соціально-емоційного навчання. Усі три компоненти створюють умови для

формування мотивованої, емоційно стійкої, комунікативно активної особистості, здатної до ефективної іншомовної взаємодії у глобалізованому світі.

2.4 Аналіз навчальних програм та матеріалів з точки зору інтеграції соціально емоційного навчання

Аналіз чинних навчальних програм та дидактичних матеріалів, призначених для вивчення іноземних мов у контексті Нової української школи, засвідчує поступове зростання уваги до розвитку не лише когнітивних, а й соціально-емоційних навичок учнів. Це відповідає положенням Державного стандарту базової середньої освіти, у якому компетентнісний підхід до формування особистості учня включає складники емоційного інтелекту: усвідомлення власних емоцій, здатність співпереживати, взаємодіяти з іншими, керувати поведінкою в соціальному середовищі.

Соціально-емоційне навчання (СЕЕН), інтегроване у зміст мовної освіти, сприяє формуванню міжособистісної взаємодії на уроках іноземної мови, оскільки саме іншомовне середовище передбачає широке використання діалогічного мовлення, рольових ігор, спільного проєктування, презентацій, дискусій та оцінювання, що потребують активного емоційного включення і співпраці.

У процесі аналізу програм з іноземних мов, затверджених Міністерством освіти і науки України, було виявлено, що хоча прямі згадки про СЕЕН зустрічаються рідко, проте багато елементів мають потенціал до інтеграції відповідних стратегій. Зокрема, в оновлених програмах 5–9 класів з іноземної мови, розроблених відповідно до Концепції НУШ, передбачено розвиток таких наскрізних умінь, як критичне мислення, комунікативність, співпраця в команді, відповідальність і саморегуляція, що відповідають компонентам соціально-емоційної компетентності [43 с. 17]. Нижче подано змістовний аналіз навчальних програм з англійської мови (5–9 класи) з позиції наявності складників СЕЕН.

Таблиця 2.3

Складники соціально-емоційного навчання у чинних програмах з іноземних
мов для середньої школи

Клас	Зміст навчальної програми	Елементи СЕЕН, що можуть бути інтегровані
5	Тема «My friends» – опис характеру, уподобань	Розвиток емпатії, навичок соціальної взаємодії [14]
6	Тема «School life» – рольові ігри на тему шкільного життя	Розвиток навичок кооперації, вміння висловлювати емоції [6]
7	Тема «Health and lifestyle» – обговорення здорового життя	Формування усвідомлення емоційного стану, саморефлексії [8, с. 60]
8	Тема «Emotions and feelings» – опис емоцій, ситуацій	Безпосередня робота з лексикою емоцій, розвиток емоційного словника
9	Тема «Social issues» – дискусії на етичні теми	Розвиток навичок соціальної відповідальності, активного слухання [33 с. 38]

Базові теми навчальної програми дозволяють педагогічно доцільно інтегрувати елементи соціально-емоційного навчання шляхом доповнення навчального контенту специфічними завданнями, методами, запитаннями, які стимулюють емоційну рефлексію, емпатійне розуміння, розвиток самосвідомості.

Окремої уваги заслуговує аналіз підручників з англійської мови, які є основними дидактичними інструментами у щоденній навчальній практиці. Більшість сучасних підручників (наприклад, авторських колективів А. Несвіт, О. Карп'юк, Л. Калініна) мають позитивні тенденції до використання автентичних діалогів, морально-етичних історій, фото-ілюстрацій з емоційно забарвленими ситуаціями. Такі підходи сприяють розвитку не лише мовної, а й соціально-емоційної компетенції. Проте структурно рефлексивна складова та інструменти оцінювання емоційної реакції на матеріал у більшості посібників все ще залишаються на периферії.

Аналіз навчальних програм і матеріалів демонструє наявність потенціалу для інтеграції соціально-емоційного навчання в процес вивчення іноземної мови, що особливо актуально в умовах реалізації компетентнісного підходу та формування ключових навичок XXI століття. Проте реалізація цього потенціалу

потребує як методичної переорієнтації вчителів, так і оновлення навчального контенту, розробки спеціалізованих завдань, які дозволяють системно формувати навички емоційного інтелекту через мовне середовище.

Продовжуючи аналіз інтеграції соціально-емоційного навчання (СЕЕН) у навчальні програми та матеріали, важливо акцентувати на тому, що ефективність впровадження СЕЕН безпосередньо залежить від наявності системного підходу до добору змісту, методичних матеріалів та відповідної педагогічної стратегії. В українському освітньому середовищі спостерігається поступова тенденція до впровадження інтегрованих підходів, однак досвід зарубіжних країн засвідчує, що справжня результативність досягається лише за умови глибокої інтеграції емоційного компонента на всіх рівнях мовного навчання — від цілепокладання до оцінювання.

Зокрема, аналіз програм SEE Learning (Social, Emotional, and Ethical Learning), розробленої при Університеті Еморі, показує чітко структурований підхід до формування емоційної обізнаності, саморегуляції, соціальної свідомості, етичної компетентності та участі у спільноті. У цій програмі кожен навчальний модуль поєднує когнітивні та емоційні компоненти, а також передбачає рефлексивні вправи та кооперативні види діяльності, що легко можуть бути адаптовані до українського контексту викладання іноземних мов. Нижче наведено порівняльну таблицю 2.4, яка демонструє відповідність між основними компонентами СЕЕН та типовими навчальними завданнями з іноземної мови в українській школі, з перспективою їхньої адаптації до емоційно орієнтованого навчання.

Таблиця 2.4

Відповідність компонентів соціально-емоційного навчання типовим завданням з іноземної мови

Компонент СЕЕН	Приклади завдань з іноземної мови	Потенційні доповнення для СЕЕН
Емоційна самосвідомість	Опис власного емоційного стану	Вправа “My mood today”: учень обирає емоцію і пояснює чому [33, с. 219]
Саморегуляція	Вивчення правил класної поведінки іноземною мовою	Рольова гра “What would you do if...?” [10, с. 122]
Соціальна обізнаність	Тема “Culture and traditions”	Обговорення толерантності через відео або історії [8, с. 63]
Навички міжособистісної взаємодії	Діалоги, парна робота	Завдання “Active listener – Empathic speaker” [6, с. 27]
Прийняття відповідальних рішень	Теми “Environment”, “Healthy lifestyle”	Створення мініпроєкту з обґрунтуванням вибору дії [5]

На практиці вчитель може використовувати наявний зміст підручника як основу, але адаптувати його із залученням додаткових елементів: запитань для емоційної рефлексії, розширених рольових ситуацій, колективних проєктів із вирішенням моральних дилем тощо. У такий спосіб навіть традиційні уроки граматики можуть мати СЕЕН-компонент, якщо доповнити їх завданнями, що передбачають вираження особистого ставлення, аргументацію власної позиції, конструктивну взаємодію з іншими.

Крім програм і підручників, важливу роль відіграють дидактичні ресурси, що містять автентичні матеріали — відео, фрагменти фільмів, пісні, подкасти, — які за своєю природою мають емоційне забарвлення. Наприклад, прослуховування пісень з наступною інтерпретацією змісту, обговоренням почуттів персонажів або написання листів героям сприяє розвитку емоційної емпатії та мовленнєвих навичок водночас [31, с. 8].

В інтеграції СЕЕН у навчальні матеріали важливо звертати увагу на формат оцінювання. Традиційні тести здебільшого перевіряють лише мовну

компетентність, тоді як альтернативні підходи до оцінювання (формувальне оцінювання, самооцінювання, взаємооцінювання) дають змогу фіксувати також рівень емоційного зростання учня: його здатність співпрацювати, регулювати власну поведінку в команді, надавати підтримку однокласникам тощо [4, с. 6].

Для ілюстрації ефективної інтеграції СЕЕН у навчальний процес доцільно навести приклад фрагменту адаптованої вправи на розвиток емоційної обізнаності, використаної під час вивчення теми “Feelings and emotions”:

Фрагмент вправи:

Task: Imagine you are a character in the picture. How do you feel? Why?

Instruction: Use the words from the list (happy, angry, frustrated, proud, ashamed, surprised). Discuss with a partner. Then write a short dialogue.

Follow-up: Reflect: Was it easy to describe your emotion? What helped you?

Ця вправа сприяє розвитку не лише лексичних навичок, але й глибшого емоційного усвідомлення, здатності розуміти власні та чужі емоції, що є основою емоційного інтелекту.

Особливу увагу слід приділити тому, що інтеграція соціально-емоційного навчання у процес вивчення іноземних мов значною мірою підвищує мотиваційну активність учнів, формує внутрішню мотивацію до навчання та підтримує стійкий інтерес до освітньої діяльності. Луїс Пентон Херрера у своїх дослідженнях підкреслює, що мотиваційна складова у навчанні іноземної мови тісно пов'язана з емоційною самосвідомістю та здатністю учнів рефлексувати власні емоції під час взаємодії в іншомовному середовищі. Згідно з його концепцією, ефективне навчання передбачає поєднання когнітивних завдань із завданнями, що стимулюють емоційне залучення: наприклад, рефлексивні вправи, рольові ігри та обговорення морально-етичних ситуацій іншомовною мовою, які одночасно розвивають мовну компетентність і емоційний інтелект.

Практичні підходи до впровадження СЕН демонструють, що інтерактивні, ігрові, проєктні та рефлексивні методики ефективно розвивають соціально-емоційні навички та підсилюють мотивацію учнів. Використання таких технологій створює емоційно-підтримувальне середовище, у якому учні

активніше залучаються до мовної діяльності. Таким чином, методичне поєднання СЕН із сучасними педагогічними стратегіями значно підвищує результативність навчання іноземних мов.

Отже, інтеграція соціально-емоційного навчання у зміст мовної освіти не обмежується лише зміною змісту навчальних програм або створенням нових підручників. Це насамперед стратегічна зміна у розумінні цілей мовного навчання, орієнтованих не лише на комунікативну, а й на емоційну компетентність. Такий підхід відповідає вимогам сучасної школи, яка формує не лише знаючу, а й психологічно стійку, емпатійну, соціально зрілу особистість.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СЕН НА МОТИВАЦІЮ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

3.1 Організація та етапи експериментального дослідження

У контексті дослідження проблематики впливу соціально-емоційного навчання (СЕН) на мотивацію учнів у процесі вивчення іноземних мов було організовано комплексне педагогічне експериментальне дослідження, яке поєднало в собі елементи якісного та кількісного аналізу навчальної діяльності школярів. Основною метою експериментального етапу стало емпіричне підтвердження гіпотези про ефективність впровадження СЕН-стратегій у систему мовної освіти для підвищення рівня навчальної мотивації та формування позитивного емоційного середовища під час засвоєння іноземної мови.

Експериментальне дослідження було реалізоване на базі закладу загальної середньої освіти I–III ступенів в межах виробничої педагогічної практики. У дослідженні взяли участь дві навчальні групи: експериментальна – 10-А клас (16 учнів віком 15–16 років), у якій було впроваджено елементи СЕН, та контрольна – 10-Б клас (15 учнів того ж віку), яка навчалась за традиційною програмою без акценту на розвиток соціально-емоційних навичок.

Експериментальна методологія дослідження передбачала три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. На кожному з них застосовувався відповідний інструментарій для збору емпіричних даних, включаючи тести, анкетування, спостереження та аналіз продуктів навчальної діяльності (проектів, завдань, квестів тощо). Сутність кожного етапу полягає в послідовному і системному дослідженні мотиваційної динаміки учнівської діяльності у процесі засвоєння англомовного лінгвокраїнознавчого матеріалу.

Таблиця 3.1

Структура та зміст експериментального дослідження

Етап	Назва	Мета	Методи та інструменти
I	Констатувальний	Визначення початкового рівня знань учнів з теми “New York, New York”; діагностика мотивації до вивчення англійської мови	Вхідне тестування, анкетування, спостереження
II	Формувальний	Реалізація СЕН-орієнтованого освітнього впливу, проведення проектної діяльності та інтеграція елементів емоційного навчання	Проекти, квести, ігрові завдання, командна робота, рефлексивні вправи
III	Контрольний	Порівняння результатів експериментальної та контрольної груп; оцінка змін у мотивації, знаннях, навичках	Підсумкове тестування, повторне анкетування, якісний і кількісний аналіз результатів

Під час першого етапу – констатувального, основна увага була зосереджена на виявленні вихідного рівня сформованості знань з теми “New York, New York” та рівня мотивації учнів до вивчення англійської мови. Вхідне тестування складалося з п’яти завдань, які перевіряли здатність учнів орієнтуватися в базових відомостях про місто, його культуру, архітектуру та історичне значення для США. Крім того, було проведене анкетування, яке дозволило визначити емоційне ставлення до предмета, перевагу певних методів навчання та рівень загальної навчальної мотивації.

Другий етап – формувальний – охоплював безпосереднє впровадження методик соціально-емоційного навчання до навчального процесу. У межах цього етапу учні експериментальної групи були залучені до проектної діяльності, основою якої став створений ними квест “Landmarks of New York” – міждисциплінарна форма, що поєднувала лінгвістичний та соціокультурний компоненти. У процесі реалізації квесту учні вчилися працювати в групах, долати конфліктні ситуації, розвивати емпатію, навички співпраці та самоусвідомлення – тобто усі п’ять компонентів моделі CASEL .

Формувальний етап включав низку інтерактивних занять, серед яких – створення карток-завдань до станцій квесту, вправи на розвиток емоційного інтелекту, рольові ігри, розв’язання ситуаційних завдань. Контрольна група у цей час вивчала той самий матеріал за традиційною методикою – фронтальне викладання, вправи з підручника, відтворення фактологічного матеріалу.

Таблиця 3.2

Характеристика освітньої діяльності в контрольній та експериментальній групах

Компонент навчальної діяльності	Експериментальна група	Контрольна група
Зміст навчання	Інтеграція СЕН, проєктна робота, квест	Традиційна подача матеріалу
Форми навчання	Групова, командна, індивідуальна	Фронтальна, індивідуальна
Методи	Ігрові, рефлексивні, емоційно-ціннісні	Репродуктивні, пояснювально-ілюстративні
Види завдань	Квестові завдання, презентації, творчі проєкти	Вправи з підручника, тестування
Акценти	Розвиток емоційного інтелекту, самоусвідомлення, емпатії	Засвоєння інформації, відтворення знань

Третій етап – контрольний – передбачав підсумкове оцінювання здобутих знань, навичок та мотиваційного зростання учнів. Було проведене повторне тестування з теми, а також анкетування експериментальної групи з метою аналізу динаміки емоційного залучення, комфорту під час командної роботи та інтересу до англійської мови як шкільного предмета. Отримані результати дали змогу оцінити ефективність інтеграції СЕН у навчальний процес, порівняти успішність учнів обох груп, а також зробити обґрунтовані висновки щодо продуктивності застосованих методик.

Отже, усі три етапи експериментального дослідження було реалізовано відповідно до принципів педагогічної доцільності, науковості, валідності та етичності. Комплексна методика оцінювання – поєднання кількісних (тести, статистичний аналіз) і якісних (анкетування, спостереження) методів –

забезпечила достовірність емпіричних результатів та дозволила окреслити перспективи подальшого розвитку соціально-емоційного навчання у системі мовної освіти в українській школі.

3.2 Вибірка учасників дослідження

Успішність та достовірність результатів будь-якого педагогічного експерименту значною мірою залежать від ретельного добору вибірки учасників дослідження. З огляду на специфіку нашого дослідження, що має на меті виявити вплив соціально-емоційного навчання (СЕН) на мотивацію учнів у процесі вивчення іноземних мов, критеріями відбору учасників виступили вікові, когнітивні, емоційно-психологічні та навчально-освітні характеристики учнів, а також рівень сформованості їхніх міжособистісних взаємодій та здатність до рефлексивного мислення.

У дослідженні взяли участь учні 10-х класів середньої загальноосвітньої школи, що пройшли попереднє анкетування та погодилися брати участь у всіх етапах педагогічного експерименту. Загальна кількість учасників склала 31 особу, з яких 16 учнів було віднесено до експериментальної групи, а 15 – до контрольної. Такий розподіл зумовлений необхідністю порівняння ефективності освітніх методик на двох незалежних вибірках, що мають схожі характеристики.

Таблиця 3.3

Розподіл вибірки учнів за групами

Група	Кількість учасників	Віковий діапазон	Стать (ч/ж)	Навчальна програма
Експериментальна	16 учнів	15–16 років	7/9	Англійська мова з інтеграцією СЕН
Контрольна	15 учнів	15–16 років	6/9	Стандартна програма навчання

Основним критерієм формування вибірки виступала однорідність щодо вікової категорії та рівня мовної підготовки, що забезпечує можливість більш об'єктивного порівняння результатів. Було важливо, щоб усі учасники мали схожий навчальний бекграунд, тобто раніше навчалися за єдиною програмою з іноземної мови (англійської), володіли базовими комунікативними навичками та були ознайомлені з загальними вимогами до навчального процесу.

При доборі учасників також враховувався рівень емоційної зрілості, визначений за результатами попереднього анкетування (за спрощеною шкалою емоційного самовизначення), що дозволило ідентифікувати рівень здатності учнів до саморефлексії, емпатії та міжособистісної взаємодії. Вибір саме дев'ятих класів як дослідницької бази обумовлений декількома факторами: по-перше, це вік активного становлення мотиваційної сфери підлітків; по-друге, на цьому етапі навчання посилюється вимога до міждисциплінарної інтеграції й розвитку ключових компетентностей, зокрема соціальних і громадянських, що цілком корелює з завданнями СЕН.

Таблиця 3.4

Характеристика учасників за показниками емоційної зрілості (результати попереднього анкетування)

Рівень емоційної зрілості	Кількість учнів у експериментальній групі	Кількість учнів у контрольній групі
Високий рівень (8–10 балів)	5	4
Середній рівень (5–7 балів)	8	7
Низький рівень (1–4 бали)	3	4

Результати попередньої діагностики підтвердили порівняльну однорідність обох груп у параметрах емоційного розвитку, що є важливою умовою при проведенні дослідження, орієнтованого на вплив СЕН на навчальну

мотивацію. Окрему увагу було приділено аналізу соціально-психологічної атмосфери у класах. Спостереження за поведінкою учнів у процесі навчання, позаурочній діяльності, спілкуванні з однокласниками та вчителями дозволило констатувати, що обидві групи характеризуються задовільним рівнем психологічного комфорту, що не заважає реалізації дослідницького втручання. При цьому в експериментальній групі спостерігалось дещо більша варіативність емоційних реакцій та вища схильність до творчої діяльності, що було враховано під час адаптації методик СЕН. Крім того, під час початкової діагностики учням було запропоновано висловити своє ставлення до різних видів діяльності на уроках англійської мови. Результати наведено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Початкове ставлення учнів до форм навчальної діяльності (у %)

Вид діяльності	Експериментальна група	Контрольна група
Робота в парах	75%	73%
Групова діяльність	81%	78%
Проекти	62%	59%
Ігри, інтерактив	87%	80%
Традиційні вправи	68%	72%
Робота з підручником	60%	65%

Як видно з таблиці 3.5, обидві групи виявляють позитивне ставлення до активних методів навчання, таких як групова робота, інтерактивні ігри та проектна діяльність, що створює сприятливий ґрунт для реалізації методик соціально-емоційного навчання. Разом з тим, спостерігається деяка перевага експериментальної групи в позитивному сприйнятті інноваційних форм роботи, що може вплинути на підвищення ефективності СЕН у цій підгрупі.

Отже, вибірка учасників дослідження була сформована відповідно до наукових вимог до педагогічного експерименту, з урахуванням вікових, психологічних та когнітивних особливостей учнів. Ретельний добір забезпечив

необхідні умови для реалізації валідного і надійного дослідницького процесу з подальшою якісною інтерпретацією отриманих результатів.

3.3 Впровадження соціально-емоційного навчання у навчальний процес

Реалізація соціально-емоційного навчання (СЕН) у контексті експериментального дослідження впливу цього підходу на мотивацію учнів до вивчення іноземних мов вимагала ретельної підготовки, розробки відповідного дидактичного забезпечення, адаптації навчального контенту, а також системного поетапного впровадження визначених методик у практичну діяльність учнів. Відповідно до цілей дослідження, СЕН було інтегровано в навчальний процес на етапі вивчення теми «New York, New York» у 10 класі середньої загальноосвітньої школи. Впровадження здійснювалося в експериментальній групі, учні якої були навмисне залучені до організації групового проєкту з елементами рефлексивного аналізу, креативного мислення та комунікативної співпраці.

З метою ефективного впровадження СЕН було визначено такі ключові напрями реалізації методики:

1) Адаптація навчального контенту до принципів СЕН (інтеграція особистісно значущих тем, формування емоційної рефлексії, активне використання проблемних запитань).

2) Використання інтерактивних методів навчання, які формують емоційно забарвлену пізнавальну діяльність: ігрові ситуації, проєктні завдання, ситуативні діалоги, «круглі столи», вправи з розвитку емпатії.

3) Системна рефлексія, що передбачала аналіз власних емоцій, труднощів і досягнень у навчальному процесі.

4) Підтримка вчителем позитивного емоційного клімату в класі, сприяння розвитку довіри, взаємоповаги та співробітництва.

На початковому етапі впровадження було проведено аналіз змісту навчального матеріалу з точки зору потенціалу інтеграції елементів СЕН. Тематика уроків, присвячених Нью-Йорку, виявилася вдалою для поєднання мовної, соціокультурної та емоційної складової, адже дозволяла включати до навчального процесу завдання, що потребували особистісного осмислення й емоційного залучення учнів.

Основними формами діяльності, спрямованими на реалізацію СЕН, були:

- Колективна розробка проєкту-квесту на тему «Пам'ятки Нью-Йорка», що стимулювала співпрацю, самостійність і креативність.
- Використання рефлексивних щоденників, у яких учні щотижнево фіксували власні емоції, враження та труднощі під час роботи над проєктом.
- Аналітичні міні-обговорення після кожного етапу проєкту, що дозволяли обмінюватися емоційним досвідом і висловлювати оцінки процесу.
- Вправи на розвиток емпатії, що моделювали типові міжособистісні ситуації у новому мовному середовищі.

Таблиця 3.6

Види діяльності під час реалізації СЕН у рамках проєкту

Етап проєкту	Вид діяльності	Очікуваний результат	Емоційна складова
Ознайомлення з темою	Перегляд відео, обговорення	Формування базових уявлень про Нью-Йорк	Захоплення, цікавість
Планування завдань	Мозковий штурм, вибір локацій	Розвиток навичок планування	Почуття відповідальності, ентузіазм
Створення квестових станцій	Робота з джерелами, креативне письмо	Поглиблення знань, розвиток мовних компетентностей	Емоційне залучення, гордість
Презентація завдань	Виступи, демонстрація матеріалів	Публічне мовлення, розвиток самовпевненості	Хвилювання, радість, самореалізація
Рефлексивний аналіз	Анкетування, бесіди, заповнення щоденників	Виявлення рівня емоційного комфорту та мотивації	Осмислення, вдячність, інтерес до процесу

Варто зазначити, що впровадження СЕН у процесі проєктної діяльності не було ізольованим або фрагментарним, а передбачало системну інтеграцію у всі види мовної практики. Наприклад, під час вивчення нової лексики учні створювали емоційно забарвлені словники, де до кожного слова записували особисту асоціацію чи емоцію. На етапі граматичної практики в діалогах та письмових завданнях використовувалися сценарії, що моделювали реальні соціальні ситуації з акцентом на емоційне розуміння співрозмовника.

Крім того, у практиці були використані так звані «емоційні перерви» (emotional breaks) — короткі вправи тривалістю 2–3 хвилини, спрямовані на емоційне розвантаження: вправа «Mood Thermometer», «Emotional Statues», «Circle of Gratitude». Такі перерви не лише знижували рівень тривожності учнів, а й створювали сприятливе середовище для подальшого навчання.

Особливої уваги заслуговує впровадження інтегрованих завдань, що поєднували вивчення мови з розвитком навичок саморефлексії та співпраці. Наприклад, учні створювали листівки-запрошення до Нью-Йорка, у яких не лише описували відомі місця, а й висловлювали власні емоції, пов'язані з цим містом. Або готували інтерв'ю з уявними жителями мегаполісу, під час яких моделювали емоційно насичені комунікативні ситуації.

Згідно з принципами CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning), що лягли в основу запропонованої моделі, формування таких навичок, як самосвідомість, соціальна обізнаність, відповідальне прийняття рішень, самоконтроль та ефективна комунікація, безпосередньо корелює з підвищенням академічної мотивації. У нашому випадку ці навички закладалися через мовну діяльність, що поєднувала навчальні, емоційні й соціальні завдання.

На завершальному етапі впровадження СЕН проводилося контрольне тестування та анкетування учнів (експериментальної групи) щодо їх емоційного досвіду під час роботи над проєктом. Результати цих вимірювань засвідчили позитивну динаміку як у мотиваційній, так і в емоційній сферах, про що детальніше буде зазначено у наступному підпункті.

Отже, впровадження соціально-емоційного навчання у процес вивчення іноземної мови на прикладі проєктної діяльності виявилось ефективним засобом підвищення мотивації учнів, покращення атмосфери в класі та формування позитивного емоційного ставлення до навчального предмета. Ретельно розроблена методика, побудована на науково обґрунтованих принципах та орієнтована на розвиток цілісної особистості, дозволила зробити процес навчання змістовнішим, емоційно насиченим і більш привабливим для школярів.

3.4 Аналіз отриманих результатів та оцінка ефективності СЕН для підвищення мотивації

З метою емпіричної перевірки ефективності інтеграції соціально-емоційного навчання (СЕН) у процес вивчення іноземної мови було організовано педагогічне дослідження, яке мало на меті виявити вплив СЕН-орієнтованих методик на рівень навчальної мотивації та пізнавальної активності учнів. Дослідницька частина реалізовувалася в межах педагогічної практики на базі загальноосвітнього навчального закладу. До експерименту було залучено дві паралельні навчальні групи 10 класу. Експериментальна група (10-А клас) складалася з 16 учнів віком 15–16 років і зазнала впливу СЕН-орієнтованої педагогіки. Контрольна група (10 -Б клас), яка налічувала 15 учнів того ж віку, навчалася відповідно до стандартної освітньої програми без залучення спеціалізованих СЕН-стратегій.

Експеримент проводився в логіці класичної педагогічної моделі трьох етапів: констатувального, формувального та контрольного. На першому, констатувальному етапі, здійснено вхідне тестування учнів з теми “New York, New York”. Метою було встановити початковий рівень володіння матеріалом і виявити диференціацію знань до впровадження СЕН-елементів. З цією метою було укладено відповідний діагностичний інструментарій – тест, який включав як відкриті, так і закриті запитання. Єдиним критерієм оцінювання стала точність і глибина наданих відповідей згідно з оцінювальною шкалою (таблиця 3.7).

Таблиця 3.7

Критерії оцінювання вхідного тесту для експериментальної та контрольної груп

Критерій	Учень успішно виконав завдання	Учень частково виконав завдання	Учень не впорався з завданням
Точність відповідей	Надано всі правильні відповіді та здійснено детальний опис пам'ятки Нью-Йорка	Надано 4 правильні відповіді з неповним описом пам'ятки	Надано менш ніж 4 правильні відповіді без опису

Результати вхідного тестування в експериментальній групі виявили, що лише 3 учні (18,75%) змогли продемонструвати повне засвоєння теми, ще 3 учні (18,75%) надали часткові відповіді, а переважна більшість — 10 учнів (62,5%) — не справилися із завданням (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 Результати вхідного тесту експериментальної групи

У контрольній групі ситуація виглядала подібною: 2 учні (13,33%) виконали завдання на належному рівні, ще 2 учні (13,33%) показали частковий результат, а 11 учнів (73,33%) виявили незадовільний рівень знань (рис. 3.1). Отримані дані свідчать про загалом низький рівень сформованості знань із соціокультурної тематики англomовного простору.

Цей етап послужив відправною точкою для розробки подальшої стратегії впровадження СЕН-інструментів в експериментальній групі з акцентом на формування емоційної обізнаності, співпраці та відповідальності у контексті вивчення історико-культурних об'єктів Нью-Йорка.

Формувальний етап експерименту був спрямований на глибоку інтеграцію соціально-емоційних компонентів у навчальний процес. Учні експериментальної групи отримали завдання на розробку творчого інтерактивного проєкту — квесту під назвою «Пам'ятки Нью-Йорка», який мав на меті створення освітнього середовища, що стимулює як когнітивний розвиток, так і емоційне залучення. Створення квесту передбачало етапи колективного планування, дослідницької роботи, критичного відбору матеріалу, візуалізації об'єктів на мапі міста, розробки завдань типу загадок, вікторин і логічних вправ для кожної станції квесту.

Важливо, що під час виконання проєкту учні залучали автентичні джерела: енциклопедії, англomовні вебресурси, картографічні інструменти, що сприяло як формуванню предметних компетентностей, так і розвитку навичок самостійного навчання, командної взаємодії та саморегуляції — ключових складників СЕН.

Квест був апробований учнями інших паралельних класів (9-А та 9-Г), що дало змогу побачити ефективність навчального продукту не лише на етапі його створення, але й у контексті міжособистісної комунікації та емоційного впливу. Після реалізації проєкту в обох досліджуваних групах було проведено підсумкове оцінювання, яке включало контрольний тест для оцінки засвоєння матеріалу та анкетування з метою фіксації змін у мотиваційній сфері учнів.

В той час, як експериментальна група працювала у форматі СЕН-проєктної діяльності, учні контрольної групи опановували тему традиційно: за навчально-методичним комплексом “Happy English” (розділи 10–17), вивчаючи лексичний та граматичний матеріал, пов'язаний з пам'ятками Нью-Йорка. Такий підхід забезпечив чистоту експерименту та дав змогу зіставити результати за критеріями: рівень знань, мотиваційна динаміка, емоційна залученість.

Отже, порівняльний аналіз даних до і після експерименту дозволив здійснити обґрунтовану оцінку ефективності впровадження соціально-емоційного навчання у процесі вивчення іноземної мови, що буде детально представлено у наступному підпункті.

Заключний — контрольний — етап педагогічного експерименту мав на меті здійснення порівняльного аналізу отриманих на попередніх етапах результатів, зокрема оцінку змін у рівні соціокультурної компетентності та навчальної мотивації учнів після впровадження соціально-емоційного навчання (СЕН) у практику вивчення англійської мови. Даний етап передбачав комплекс процедур: повторне тестування знань, оцінку динаміки успішності, а також анкетування учнів експериментальної групи для визначення суб'єктивного рівня мотиваційної залученості.

Ключовими завданнями контрольного етапу стали: перевірка глибини засвоєння лінгвокраїнознавчого матеріалу на тему “New York, New York” після інтеграції СЕН-стратегій, виявлення різниці в результатах між учасниками експериментальної та контрольної груп, а також вивчення змін у внутрішній навчальній мотивації школярів шляхом анкетного опитування. Загалом у фінальному етапі дослідження брали участь 31 учень, із яких 16 осіб — учасники експериментальної групи, які працювали із застосуванням проєктної діяльності з елементами СЕН.

Для вимірювання рівня засвоєння навчального матеріалу було розроблено підсумковий тест, спрямований на перевірку знань учнів після завершення серії занять із теми. У якості основних оцінювальних критеріїв виступали: точність виконання завдань (Accuracy of completing the task) та грамотність написання (Spelling). Кожен із зазначених компонентів оцінювався за чіткими параметрами, визначеними у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Критерії оцінювання фінального тестування

Criterion	“5”	“4”	“3”	“2”
Accuracy of completing the task	Учень виконав усі 5 завдань, у 5-му завданні використано 5–6 тематичних лексичних одиниць	Учень пропустив 1 завдання, використано 3–4 лексеми	Учень не виконав 2 завдання, використано лише 3 лексеми	Пропущено понад 2 завдання, використано менше 3 лексем
Spelling	1–2 орфографічні помилки	3–4 помилки	5 помилок	Понад 5 орфографічних помилок

Аналіз результатів засвідчив позитивну динаміку в експериментальній групі: частка учнів, які успішно впоралися із тестуванням, збільшилася з 18,75% (3 особи) до 25% (4 особи), тоді як кількість тих, хто не зміг виконати завдання, скоротилася з 62,5% до 6,25% (тобто лише 1 учень). При цьому частка учнів, які частково виконали завдання, зросла з 18,75% до 68,75% (11 учнів) (рис. 3.3).

Рисунок 3.3 Результати фінального тестування експериментальної та контрольної груп

У контрольній групі також було зафіксовано покращення, проте менш виражене: частка учнів із високим рівнем виконання зросла з 13,33% до 20%, частково впоралися — з 13,33% до 66,67%, а незадовільний результат знизився з 73,33% до 13,33% (рис. 3.9). Для полегшення інтерпретації результатів фінального тестування було складено зведену таблицю (таблиця 3.3), що ілюструє порівняльну характеристику успішності до і після впровадження СЕН-орієнтованого проєкту.

Таблиця 3.9

Порівняння результатів фінального тестування експериментальної та контрольної груп

Критерій порівняння	Дані експериментальної групи до проєкту	Дані контрольної групи до проєкту	Дані експериментальної групи після проєкту	Дані контрольної групи після проєкту
Кількість учнів	16	15	16	15
Повністю впоралися з завданням	18,75% (3 учні)	13,33% (2 учні)	25% (4 учні)	20% (3 учні)
Частково впоралися	18,75% (3 учні)	13,33% (2 учні)	68,75% (11 учнів)	66,67% (10 учнів)
Не впоралися	62,5% (10 учнів)	73,33% (11 учнів)	6,25% (1 учень)	13,33% (2 учні)
Зниження незадовільного результату	—	—	-90%	-80%

Додатковим інструментом оцінювання ефективності впливу СЕН на мотивацію стало анкетування, яке проводилося лише серед учнів експериментальної групи. Анкета містила 10 закритих запитань з відповідями “так” або “ні” і була спрямована на виявлення суб’єктивного ставлення до проєктної діяльності, рівня зацікавлення у вивченні мови та емоційної залученості.

Питання анкети:

- 1) Чи було вам комфортно працювати в групі?
- 2) Чи вважаєте ви проєкт-квест складним завданням?
- 3) Чи надали б перевагу стандартним завданням перед квестом?
- 4) Чи хотіли б ви створити новий квест у майбутньому?
- 5) Чи цікава вам ідея проходження квесту як методу вивчення культури країни?
- 6) Чи вас приваблює виконання творчих завдань на уроках англійської мови?
- 7) Чи підвищив проєкт ваш інтерес до вивчення іноземної мови?
- 8) Чи згуртувала вас розробка квесту як навчальної групи?
- 9) Чи легше вам опановувати культурознавчу інформацію через творчу діяльність?
- 10) Чи варто проводити подібні проєкти частіше?

Результати анкетування засвідчили, що близько 70% опитаних учнів сприйняли проєктну діяльність як цікаву, мотиваційну та сприяючу кращому розумінню предмета. Ще 65% учнів підтвердили, що завдяки розробці та реалізації квесту вони стали більш зацікавленими у вивченні мови. Водночас 35% опитаних зазначили, що спільна робота в групі супроводжувалася певними труднощами, хоча більшість респондентів все ж визнали її корисною для формування командної взаємодії.

Отже, результати фінального тестування та анкетного опитування дозволяють зробити низку висновків. По-перше, використання соціально-емоційних стратегій у процесі вивчення англійської мови має позитивний вплив на формування мотиваційного компонента, що підтверджується як якісними (високі результати учнів), так і кількісними (зменшення частки незадовільних результатів) показниками. По-друге, проєктна діяльність із елементами СЕН виступає ефективним інструментом розвитку соціокультурної компетентності, оскільки створює умови для глибшого занурення у предметний зміст, підвищує

рівень внутрішньої мотивації та розвиває емоційний інтелект учнів. Зниження відсотка незадовільних результатів у експериментальній групі на 90% (проти 80% у контрольній) свідчить про ефективність обраної методики. Отже, впровадження соціально-емоційного навчання у шкільну практику вивчення іноземних мов є доцільним, продуктивним і варте подальшого поширення.

3.5 Висновки та рекомендації щодо подальшого застосування соціально-емоційного навчання у викладанні іноземних мов

Результати експериментального дослідження, спрямованого на вивчення впливу соціально-емоційного навчання (СЕН) на мотивацію учнів у процесі засвоєння іноземних мов, дають підстави стверджувати про значний потенціал цієї педагогічної стратегії як ефективного засобу активізації пізнавальної діяльності та формування сталої позитивної мотивації до навчання. Систематичне впровадження СЕН сприяє розвитку емоційного інтелекту, здатності до рефлексії, емпатії, співпраці та усвідомленого ставлення до навчального процесу, що, у свою чергу, позитивно позначається на академічній успішності учнів.

В експериментальній групі, де була апробована модель навчання з інтеграцією СЕН, спостерігалось суттєве підвищення рівня мотивації. Учні проявляли більше зацікавленості у виконанні завдань, демонстрували готовність до співпраці, частіше брали участь в обговореннях, креативно підходили до вирішення проблемних ситуацій. Крім того, значно зменшився рівень тривожності перед контрольними заходами, підвищилась впевненість у власних силах. Отже, можна стверджувати, що СЕН забезпечує сприятливе емоційне середовище, яке стимулює досягнення високих результатів в оволодінні іноземною мовою.

На основі аналізу отриманих даних можна виокремити такі ключові висновки:

1) Інтеграція СЕН у структуру уроків іноземної мови сприяє гармонійному поєднанню когнітивної, емоційної та соціальної сфер розвитку учнів, що відповідає сучасній парадигмі особистісно орієнтованого навчання.

2) Використання методів СЕН (проектної роботи, емоційно орієнтованих діалогів, групових рефлексій, ігрових технологій, квестів тощо) сприяє підвищенню мотивації до навчання та активізації навчально-мовленнєвої діяльності.

3) Ефективність застосування СЕН підтверджується зниженням рівня незадовільних оцінок, підвищенням середнього балу та зростанням числа учнів, які повністю або частково впоралися із завданнями контрольного тестування.

4) Позитивні зміни простежуються також у сфері міжособистісної взаємодії: учні виявляють більшу відкритість, толерантність, готовність до співпраці, що створює сприятливий мікроклімат у класі.

5) СЕН дає змогу не лише ефективно засвоювати іноземну мову, а й водночас формувати ключові життєві навички, зокрема емоційний самоконтроль, вміння долати стресові ситуації, рефлексувати над власною поведінкою та результатами діяльності.

У зв'язку з вищенаведеним, пропонуються наступні рекомендації для подальшого впровадження та вдосконалення соціально-емоційного навчання в процесі викладання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти:

- Підготовка вчителів іноземних мов до впровадження СЕН, зокрема шляхом проведення методичних семінарів, тренінгів та курсів підвищення кваліфікації, орієнтованих на розвиток емоційного інтелекту, навичок фасилітації, створення безпечного емоційного простору.

- Інтеграція СЕН у навчальні програми та підручники, з урахуванням потреб вікових категорій учнів, передбачаючи включення завдань з рефлексії, самопізнання, емоційного аналізу комунікативних ситуацій, вправ на розвиток емпатії та саморегуляції.

- Розробка та використання діагностичних інструментів для оцінки емоційної сфери учнів з метою відстеження ефективності реалізації СЕН і

корекції методичних підходів залежно від індивідуальних особливостей школярів.

- Запровадження системної рефлексивної діяльності на кожному етапі уроку іноземної мови. Наприклад, використання карток емоцій, міні-щоденників, вправ типу «Як я себе почуваю після уроку» тощо.

- Використання міжпредметних інтегрованих проєктів (наприклад, проєкти на тему культурного різноманіття, глобальних соціальних проблем, толерантності), які дозволяють об'єднати мовну практику з розвитком емоційно-соціальної компетентності.

- Залучення батьків до процесу СЕН, інформування їх про мету, завдання та очікувані результати, проведення спільних тренінгів і просвітницьких заходів щодо важливості емоційного розвитку дитини. Для узагальнення висновків подамо порівняльний аналіз впливу СЕН на мотиваційний компонент навчальної діяльності учнів у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Порівняльна характеристика ефективності навчального процесу без СЕН і з інтеграцією СЕН

Показник	Традиційне навчання	Навчання з елементами СЕН
Середній рівень мотивації	Середній/Низький	Високий
Емоційний стан учнів	Напружений/нейтральний	Позитивний/стабільний
Відсоток активних учасників	40–50 %	75–85 %
Рівень тривожності перед оцінюванням	Високий	Низький
Частота використання креативних форм	Обмежена	Системна
Рівень сформованості емоційної рефлексії	Низький	Середній/високий

У перспективі подальших досліджень та педагогічної практики особливу увагу варто приділити:

- розробці адаптованих моделей СЕН для різних вікових категорій;

- формуванню єдиного стандарту інтеграції СЕН у навчальні плани іноземної мови;
- емпіричній перевірці взаємозв'язку між рівнем емоційного інтелекту учнів і їх успішністю з іноземної мови;
- впровадженню цифрових інструментів для підтримки СЕН, зокрема гейміфікованих платформ та мобільних застосунків для розвитку емоційної грамотності.

Отже, соціально-емоційне навчання виступає важливим інноваційним вектором модернізації навчання іноземних мов, дозволяючи формувати в учнів не лише функціональну мовну компетентність, а й емоційну зрілість, готовність до міжкультурної комунікації та внутрішню мотивацію до самовдосконалення. Його інтеграція у навчальний процес є не лише бажаною, а й необхідною умовою формування компетентної, емоційно стійкої та адаптованої до сучасного світу особистості.

ВИСНОВКИ

Проведене комплексне дослідження проблеми впливу соціально-емоційного навчання (СЕН) на мотивацію учнів у процесі опанування іноземних мов дозволило дійти важливих науково обґрунтованих висновків, що підтверджують ефективність СЕН як інноваційного педагогічного підходу в межах сучасного освітнього простору.

У першому розділі магістерської роботи було здійснено системний аналіз теоретичних засад соціально-емоційного навчання, зокрема охарактеризовано понятійно-категоріальний апарат, ключові концепції, моделі (CASEL, Social-Emotional Learning Framework, Five Competencies Model), що визначають структуру соціально-емоційної компетентності. Встановлено, що СЕН є міждисциплінарною освітньою парадигмою, яка поєднує психолого-педагогічні методи формування емоційного інтелекту, здатності до емпатії, саморегуляції, міжособистісної комунікації та відповідального прийняття рішень. Обґрунтовано, що ці навички є надзвичайно важливими у процесі вивчення іноземної мови, оскільки успішна комунікація іноземною мовою передбачає не лише володіння лексико-граматичним апаратом, а й здатність емоційно коректно реагувати на соціальні ситуації, адаптувати поведінку до культурного контексту.

У роботі було здійснено поглиблений аналіз феномену мотивації у сфері вивчення іноземних мов. Узагальнено типологію мотивації (зовнішня, внутрішня, інструментальна, інтегративна), виявлено чинники, що її формують і підтримують: когнітивний інтерес, позитивне емоційне підкріплення, успішність, соціальне середовище, педагогічна підтримка. Окрему увагу приділено психологічним аспектам, які впливають на мотиваційний стан учня, зокрема самооцінці, рівню тривожності, очікуванням і ціннісним орієнтаціям.

У роботі було обґрунтовано взаємозв'язок СЕН та мотивації. Встановлено, що ефективне функціонування емоційно-соціального інтелекту сприяє формуванню внутрішньої мотивації, зменшує ризик емоційного вигорання та

фрустрації, покращує навчальну поведінку. Запровадження СЕН у навчання іноземної мови створює умови для цілісного розвитку особистості, підтримує позитивне ставлення до предмету та підвищує мотиваційну складову навчання.

Було проаналізовано досвід впровадження СЕН у навчальні процеси в різних країнах світу (США, Канада, Велика Британія, Австралія, Фінляндія) та його адаптацію до умов української освітньої системи. Було виявлено, що зарубіжні освітні системи приділяють значну увагу інтеграції СЕН в усі рівні шкільної освіти, особливо в контексті формування м'яких навичок (soft skills), зокрема в межах предметів мовного циклу. Водночас в Україні цей підхід ще перебуває на етапі становлення, потребує чіткої методичної розробки, підготовки кадрів, адаптації програмного забезпечення та дидактичних матеріалів.

У другому розділі було детально розкрито методологічні основи та практичні механізми впровадження СЕН у процес викладання іноземної мови. Зокрема, охарактеризовано основні дидактичні принципи, що лежать в основі СЕН: принцип емоційної залученості, гуманної педагогіки, позитивного підкріплення, діалогічної взаємодії, рефлексії. У роботі висвітлено інтерактивні методи, які сприяють розвитку соціально-емоційних навичок: рольові ігри, дебати, симуляції, тематичні дискусії, сторітелінг, елементи драми. У роботі було детально проаналізовано ефективність ігрових, проєктних та рефлексивних методик у формуванні мотиваційної готовності до засвоєння іншомовних знань. Наведено приклади дидактичних моделей квестів, проєктів, створення інтерактивних презентацій та мовних ігор, що стимулюють пізнавальну активність учнів. Другий розділ був також присвячений аналізу змісту сучасних навчальних програм та підручників з позиції наявності СЕН-компонентів. Установлено, що існуючі програми потребують більш чіткого методичного осмислення соціально-емоційного компонента та його інтеграції на рівні вправ, завдань, ситуацій спілкування.

Третій розділ було присвячено експериментальному дослідженню впливу СЕН на мотивацію школярів. Розділ висвітлює структуру експерименту, який

складався з трьох етапів: констатувального, формувального та контрольного. Під час обґрунтовано вибірку дослідження: дві паралельні групи 9 класу, одна з яких навчалась за традиційною програмою, а інша — з інтеграцією СЕН. У розділі було розкрито процес реалізації експериментального навчання, в якому застосовано метод проєкту, елементи квесту, роботу з культурологічними текстами, групову рефлексію. У роботі на підставі кількісного й якісного аналізу було встановлено, що рівень мотивації, успішності, залученості та рефлексивної активності учнів експериментальної групи був значно вищим, ніж у контрольній. Зокрема, кількість учнів, які повністю впорались із завданнями, зросла на 90%, а кількість тих, хто не впорався, зменшилась майже до нуля. Окрім того, результати анкетування показали, що понад 70% учнів високо оцінили ефективність СЕН-підходу, зазначивши, що навчання стало більш цікавим, комфортним і мотивуючим. Підрозділ 3.5 підсумував результати дослідження у формі рекомендацій для вчителів щодо впровадження СЕН на уроках іноземної мови, зокрема через адаптацію підручників, проведення тренінгів для педагогів, запровадження елементів емоційної діагностики.

Отже, загальні висновки дослідження можна узагальнити наступними положеннями:

- соціально-емоційне навчання є ефективною педагогічною технологією, що забезпечує гармонійний розвиток когнітивних і афективних сфер особистості;
- мотивація до вивчення іноземної мови значною мірою залежить від емоційного комфорту, рівня залученості, можливості самовираження та співпраці в навчальному середовищі;
- впровадження СЕН у викладання іноземних мов сприяє підвищенню мотивації, формуванню позитивного ставлення до навчання, зростанню академічної успішності;
- для ефективно реалізації СЕН потрібне методичне переосмислення програм, підготовка вчителів, адаптація навчально-методичних матеріалів і постійний моніторинг результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. “5 хвилин на СЕЕН”. Нова українська школа. URL: <http://bit.ly/blogseelukraine> (дата звернення: 17.04.2025).
<https://nus.org.ua/2023/11/18/u-vsih-nas-ye-spilna-mriya-seen-u-kozhnij-ukrayinskij-shkoli-istoriya-pro-masshtabuvannya-programy-ta-komentari-osvityanok-trenerok/>
<https://www.edcamp.ua/seelukraine/?utm>
<https://nus.org.ua/2020/12/07/shho-take-programa-sotsialno-emotsijnogo-ta-etychnogo-navchannya-i-yak-vona-pratsyuje/>
2. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Мовленнєва комунікація. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. 464 с.
3. Аніскіна Н. О. Організація профільного навчання в сучасній школі. Харків, 2003. 176 с.
4. Альохін М. М. «Соціально-емоційне навчання (SEL-program) як предиктор вибору ненасильницьких стратегій поведінки серед старшокласників». *Вісник університету ім. Альфреда Нобеля*. Серія: Педагогіка і психологія. 2019. С. 59
<https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2019/1/8.pdf>
5. Бігич О. Б. Особистісно-діяльнісний розвиток молодшого школяра на уроці іноземної мови: монографія. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2010. 138 с.
6. Близнюк О. І., Панова Л. С. Ігри у навчанні іноземних мов: Посібник для вчителів. Київ, 2017. 64 с.
7. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача. Київ, 2005. 336 с.
8. Васильківський І. П. “Психолого-педагогічні особливості виховання емоційного інтелекту учнів середнього шкільного віку”. *Педагогічний альманах*. 2018. 178 с.
9. Васильківський І. П., Сопівник Р. В. “Зміст і структура методики виховання емоційного інтелекту учнів середнього шкільного віку”. *Серія*

Духовність особистості: навчання, методологія, теорія і практика. Харків: ЗДІА, 2018.

10. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов : навчальний посібник. Київ, 2011. 206 с.

11. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навчальний посібник. Київ, 2006. 256 с.

12. “Відео про СЕЕН”. URL: <http://bit.ly/videosseelukraine> (дата звернення: 17.04.2025).

13. Гапонова С. В. Сучасні методи викладання іноземних мов за кордоном. Іноземні мови. 2008. № 1. С. 24–31.

14. Гриневич, Л., Дрожжина, Т., Глоба, О. “Аналітичний огляд «Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа»”, Л. Гриневич, С. Калашнікова (ред.). Видавнича група «Шкільний світ». 2021. 40 с.

15. Гриневич Л., Глоба О., Заплотинська О. та ін. Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа». Київ: Видавнича група «Клітин світ». 2021. С. 56.

16. Державний стандарт повної загальної середньої освіти. URL: www.mon.gov.ua (дата звернення: 17.04.2025).

<https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/BookENG.pdf?utm>

17. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: www.mon.gov.ua (дата звернення: 17.04.2025).

18. Дерев’янка С. П. “Теоретико-методологічні аспекти цілеспрямованого розвитку емоційного інтелекту”. *Теорія і практика сучасної психології*. 2016.

19. Журавльова М. “Емоційний інтелект як проблема психологічних досліджень”. URL:

https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/1_2_2009/14.pdf (дата звернення: 17.04.2025).

20. Зарицька В. В. “Психологія розвитку емоційного інтелекту у системі професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю”. Спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія»: дис. докт. псих. наук. Запоріжжя, 2012. 40 с.

21. Захарова М. “Роль та функції емоцій”. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців за соціономічним профілем: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Хмельницький: Хмельниц. нац. ун-т, 2011.*

22. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
<http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/286/Recomend.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

23. Закон України “Про освіту”. URL: www.mon.gov.ua (дата звернення: 17.04.2025).

24. Закон України “Про загальну середню освіту”. URL: www.mon.gov.ua (дата звернення: 17.04.2025).

25. Зеня Л. Я. Навчання іноземних мов у старшій профільній школі: Лекційно-практичний курс: Посібник. Горлівка: Видавництво ГДПМ, 2008. 340 с.

26. Іванова Є. О. “Психологічні умови розвитку емоційного інтелекту підлітків”. *Український психологічний журнал*. 2017.

27. Квасова О. Г. Основи тестування іншомовних навичок і вмінь: Навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2009. 119 с.

28. Концепція навчання другої іноземної мови в загальноосвітніх навчальних закладах. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2005. № 2. С. 24–31.

29. Курмішева Н. Соціальне та спільне навчання як напрями управління освітнім процесом. *Педагогічний менеджмент*, [DOI:10.33272/2522-9729-2021-3(198)-20-24]. 2021. 114 с.

30. Литвин С. В., Скляренко Н. К. Навчання писемного спілкування учнів старшої загальноосвітньої школи. *Бібліотечка журналу «Іноземні мови»*. 2003. Вип. 3. 48 с.

31. Матійків І. М. “Тренінг емоційної компетентності: навч.-метод. Посібник”. Київ: Педагогічна думка, 2012. С. 111
32. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. Видання 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2002. 328 с.
33. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 328 с.
34. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: курс лекцій / С. Ю. Ніколаєва, Соболева, І. Ф., Бориско Н. Ф., Бігич О. Б., Борецька Г. Е. Київ: Ленвіт, 2011. 344 с.
35. Міжнародне Дослідження соціально-емоційних навичок у світі та в Україні - Матеріали. URL: <https://dosen.edcamp.ua/materialy/> (дата звернення: 17.04.2025).
36. Міністерство освіти і науки України. (2019). Про проведення експерименту всеукраїнського рівня за темою «Організаційно- педагогічні умови формування соціально-емоційного та етичного навчання» на листопад 2019 – грудень 2024 років. Київ.
37. Мудрик А. Б. “Соціальна компетентність особистості: постановка проблеми і теоретичні аспекти дослідження”. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Вип. 94. Чернігів: ЧДПУ, 2011.
38. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці). Київ: Ленвіт, 2008. 235 с.
39. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2010. № 2. С. 11–18.
40. Ніколаєва С. Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах. *Іноземні мови*. 2010. № 3. С. 3–11.
41. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. "Емоційний інтелект як інтегральна особистісна властивість". *Практична психологія та соціальна робота*. 2008.

42. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. “Емоційний інтелект: концептуалізація феномена, основні функції”.

43. “Нова українська школа: концепція”. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainskashkola> (дата звернення: 17.04.2025).

44. Основи формування іншомовної комунікативної компетенції у середній загальноосвітній школі: навчальний посібник / П. О. Бех, Т.В. Бабенко, М.В. Денисенко. Київ: ТОВ «Вольф», 2009. 292 с.

45. Опанасюк Е. Л. “Психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту старшокласників засобами арт-терапії”. Автореф. дис. канд. психол. наук: спец. 19.00.07 Педагогічна та вікова психологія. Київ, 2017.

46. Остапчук О. М. “Управління школою як емоційно-інтелектуальною системою”. URL: <https://cutt.ly/iuxQo8L> (дата звернення: 17.04.2025).

47. Паршикова О. О. Комунікативно-ігровий метод навчання іноземної мови учнів початкової загальноосвітньої школи (теоретико-методологічний аспект): монографія. Донецьк: Вид-во «Вебер», 2009. 296 с.

48. Перегончук Н. В. “Проблема емоційної стійкості в професійній діяльності педагога”. *Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр.* Ін-ту психології імені Г. С. Костюка АПН України. Т. XII, ч. 4. Київ, 2010. С. 19

49. Прахова С.А., Макаренко Н.М. "Формування емоційного інтелекту як необхідної компетенції на шляху соціалізації дитини". *Psychological journal. Volume 6, Issue 2, 2020. С. 716*

50. Рекун Г. П., Свіденська М. С. Механізм управління формуванням соціально-емоційних компетенцій у навчальних закладах. *Соціальна економіка*, 2018. 56 с.

51. Рекун Г.П., Свіденська М.С. “Механізм управління формуванням соціально-емоційних компетенцій у навчальних закладах”. *СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА*. Випуск 56. 2018. С. 207-215.

52. СЕЕН-путівник. “Соціально-емоційне та етичне навчання: освітня програма”. Голов. ред. О. Елькін. Харків: Дім реклами, 2021. С. 52

53. “СЕЕН в Україні”. URL: <https://cutt.ly/6WsciBZ> (дата звернення: 17.04.2025).
54. “Соціально-емоційне та етичне навчання (СЕЕН)”. Газета «Сучасна школа України». 2020. № 74 27.11.2024 р.
55. “Хочу практикувати СЕЕН”. EdCamp Ukraine. URL: <https://www.edcamp.ua/seelukraine/khochu-praktykuvaty-seen/> (дата звернення: 17.04.2025).
56. Шпак М. “Емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку емоційного інтелекту в шкільному віці”. *Психологічні перспективи*. 2017. С. 39
57. Al-Jbouri, E., Andrews, N. C. Z., Peddigrew, E., Fortier, A., Weaver, T. “Building elementary students’ social and emotional skills: A randomized control trial to evaluate a teacher-led intervention”. *School Mental Health*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1007/s12310-022-09538-x> (дата звернення: 17.04.2025).
58. Coelho, V. A., Sousa, V. (2018). “Differential Effectiveness of a Middle School Social and Emotional Learning Program: Does Setting Matter?”. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(9), URL: <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0897-3> (дата звернення: 17.04.2025).
59. Fenwick-Smith, A., Dahlberg, E. E., Thompson, S. C. “Systematic review of resilience-enhancing, universal, primary school-based mental health promotion programs”. *BMC Psychology*, 6(1). 2018. URL: <https://doi.org/10.1186/s40359-018-0242-3> (дата звернення: 17.04.2025).
60. Green, A. L., Ferrante, S., Boaz, T. L., Kutash, K., Wheeldon-Reece, B. “Effects of the SPARK Teen Mentoring Program for High School Students”. *Journal of Child and Family Studies*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1007/s10826-022-02298-x> (дата звернення: 17.04.2025).
61. Joswick, C., Taylor, C. N. “Supporting SEL Competencies with Number Talks”. *Mathematics Teacher: Learning and Teaching PK-12*, 115(11), 781–791. 2022. URL: <https://doi.org/10.5951/mtlt.2021.0347> (дата звернення: 17.04.2025).

62. “SEE Learning Official Website”. URL: <https://cutt.ly/5WsQ0SM> (дата звернення: 17.04.2025).

ДОДАТОК А

**Звіт про впровадження елементів соціально-емоційного навчання у
навчальний процес для підвищення мотивації учнів у вивченні іноземних
мов**

У межах практичного осмислення потенціалу соціально-емоційного навчання (СЕН) як ефективного інструмента підвищення мотиваційної активності школярів у процесі вивчення іноземних мов було здійснено моніторинг досвіду одного з українських закладів освіти, де було апробовано механізми впровадження методик СЕН в освітню діяльність. Метою цього впровадження стало не лише підвищення академічних досягнень учнів, а й розвиток емоційного інтелекту, навичок міжособистісної взаємодії, емпатії, відповідального ставлення до навчального процесу, а також створення сприятливої освітньої атмосфери в шкільному середовищі.

Опис організації та структури реалізації СЕН

У процесі інтеграції СЕН в освітню практику було реалізовано низку цілеспрямованих методичних кроків, спрямованих на всебічне формування ключових соціально-емоційних компетентностей учнів.

1) Використання СЕН на уроках іноземної мови. Учителі іноземної мови запроваджували у своїх заняттях елементи СЕН через спеціально підготовлені навчальні матеріали, які стимулювали учнів до емоційно-сміслового осмислення тем. Наприклад, при вивченні теми «Family and Friends» використовувалися рольові ігри, в яких учні розігрували комунікативні ситуації, спрямовані на розвиток навичок конструктивного діалогу, активного слухання, толерантного ставлення до різних точок зору.

2) Запровадження вправ для формування емоційної саморегуляції. Застосовувалися такі прийоми, як «емоційні щоденники», рефлексивні кола, картки емоцій, техніки майндфулнес. Ці методи сприяли формуванню в учнів навичок розпізнавання, вербалізації та керування власними емоційними станами,

що позитивно впливало на рівень мотивації та зменшення тривожності у навчальних ситуаціях.

3) Проектна діяльність як форма СЕН. Учні брали участь у колективних міжпредметних проєктах (наприклад, створення тематичних виставок англійською мовою, організація англомовного клубу толерантності, соціально-комунікативна гра «Культурний діалог»), що активізувало їхню комунікативну активність, відповідальність, ініціативність і здатність працювати в команді.

4) Групова взаємодія на уроці. У межах занять запроваджувались кооперативні форми навчання, такі як «Ротаційні трійки», «Акваріум», «Карусель», які сприяли розвитку навичок соціальної взаємодії, толерантності, конструктивного вирішення конфліктів.

Таблиця А.1

Зміст і приклади реалізованих заходів

Напрямок впровадження	Приклади реалізованих методик
Використання тематичних занять	Рольові ігри «Family Talk», «My Ideal Day»
Формування навичок рефлексії	Щоденники емоцій, вправи «Mood Thermometer», «My Emotion Today»
Проектна діяльність	Проект «Friendship without Borders», створення презентацій «Culture Map»
Соціальна взаємодія	Дебати, мозкові штурми, метод «6 капелюхів мислення»

Аналіз результатів впровадження СЕН. У процесі впровадження соціально-емоційного навчання в освітнє середовище Харківського ліцею № 15 були зафіксовані позитивні зміни як в академічній сфері, так і в психологічному кліматі освітньої спільноти:

- Академічна успішність. За результатами проміжного та підсумкового оцінювання встановлено, що в учнів, які брали участь у СЕН-орієнтованих заняттях, середній рівень навчальних досягнень зріс у порівнянні з попереднім періодом у середньому на 12%.

- Поведінкові зрушення. У процесі щоденного спостереження було помічено зменшення кількості конфліктних ситуацій, покращення дисципліни, зростання рівня взаємопідтримки у класному колективі.

- Психологічний комфорт. За результатами анкетування понад 80% учнів відзначили, що почали краще розуміти власні емоції, менше нервуються перед контрольними роботами та відчують більше зацікавлення до уроків іноземної мови.

- Оцінка педагогів. Більшість учителів повідомили про покращення атмосфери в класі, зниження тривожності у дітей, зростання активності в обговореннях і прагнення до співпраці.

Здійснений аналіз результатів апробації соціально-емоційного навчання в контексті вивчення іноземних мов засвідчив його високу ефективність як для формування стійкої внутрішньої мотивації, так і для розвитку ключових компетентностей учнів. Соціально-емоційне навчання сприяє особистісному зростанню школярів, створює безпечне освітнє середовище, активізує когнітивну діяльність, робить навчання осмисленим і значущим.

На підставі отриманих результатів рекомендується:

- Продовжити цілеспрямоване впровадження СЕН на уроках іноземних мов, поступово включаючи його як обов'язковий компонент навчальних програм.

- Провести підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов щодо методики СЕН, зокрема на основі міжнародних практик (наприклад, програма CASEL).

- Розробити методичні рекомендації з інтеграції елементів СЕН у підручники та дидактичні матеріали з іноземної мови.

- Організовувати міжкласні та міжшкільні проєкти з комунікативним спрямуванням для поглиблення емоційно-соціальної взаємодії між учнями.

Отже, соціально-емоційне навчання є перспективним вектором модернізації шкільної освіти, а його системна імплементація у викладання іноземних мов відкриває нові можливості для ефективного формування

мотивації, соціальних навичок і громадянської відповідальності молодого покоління.

ДОДАТОК Б

Компонент: Співпереживання іншим	
1 Розуміти почуття та емоції інших людей у контексті Розуміти почуття та реакції інших людей у контексті ситуацій, у яких вони стаються; розуміти, що інші люди, як і ми самі, мають почуття, спричинені їхніми потребами. 2 Цінувати та виховувати в собі доброту й співпереживання Цінувати переваги доброти й співпереживання й свідомо виховувати їх у собі як моральні установки. 3 Цінувати й виховувати в собі інші етичні установки Цінувати та виховувати в собі етичні установки та про-соціальні емоції, такі як прощення, терпіння, задоволеність, щедрість та смиренність.	
Компонент: Навички побудови взаємин	
1 Слухати емпатично Слухати уважно, щоб ще краще зрозуміти інших та їхні потреби. 2 Спілкуватися вміло Проявляти в спілкуванні співпереживання, аби підтримати себе та інших. 3 Допомогати іншим Пропонувати допомогу іншим відповідно до їхніх потреб та своїх можливостей. 4 Трансформувати конфлікти Конструктивно реагувати на конфлікти: сприяти порозумінню, примиренню та встановленню мирних взаємин.	
Компонент: Поцінювання взаємозалежності	
1 Розуміти взаємозалежні системи Усвідомити взаємозалежну природу нашого світу та освоїти методи системного мислення. 2 Розуміти співіснування людей у контексті систем Усвідомити, що всі особистості співіснують у контексті систем; зрозуміти, як вони впливають на нього, а він – на них.	
Компонент: Визнання спільності з людством	
1 Цінувати фундаментальну рівність усіх людей Зрозуміти, що фундаментальна рівність та спільність із людством стосується не лише найближчого кола спілкування, а всього світу. 2 Цінувати вплив систем на благополуччя Збагнути, як системи сприяють (або підривають) благополуччя на культурному та структурному рівнях – наприклад, через промоцію позитивних цінностей або ж увічнення нерівності й проблемних переконань.	
Компонент: Залученість до локальної й світової спільнот	
1 Вивчити свої можливості запроваджувати позитивні зміни в локальній та світовій спільнотах Розпізнати свій потенціал особисто або колективно впливати на позитивні зміни, виходячи з власних здібностей і можливостей. 2 Залучатися до локальних та глобальних рішень Вивчати й обдумувати креативні та колективні рішення проблем, які впливають на місцеву громаду або все людство.	

Рисунок Б.1 Концепти: Співпереживання іншим, взаємозв'язки систем, визнання спільності з людством та здатність до докладання і світової спільноти як компоненти СЕН